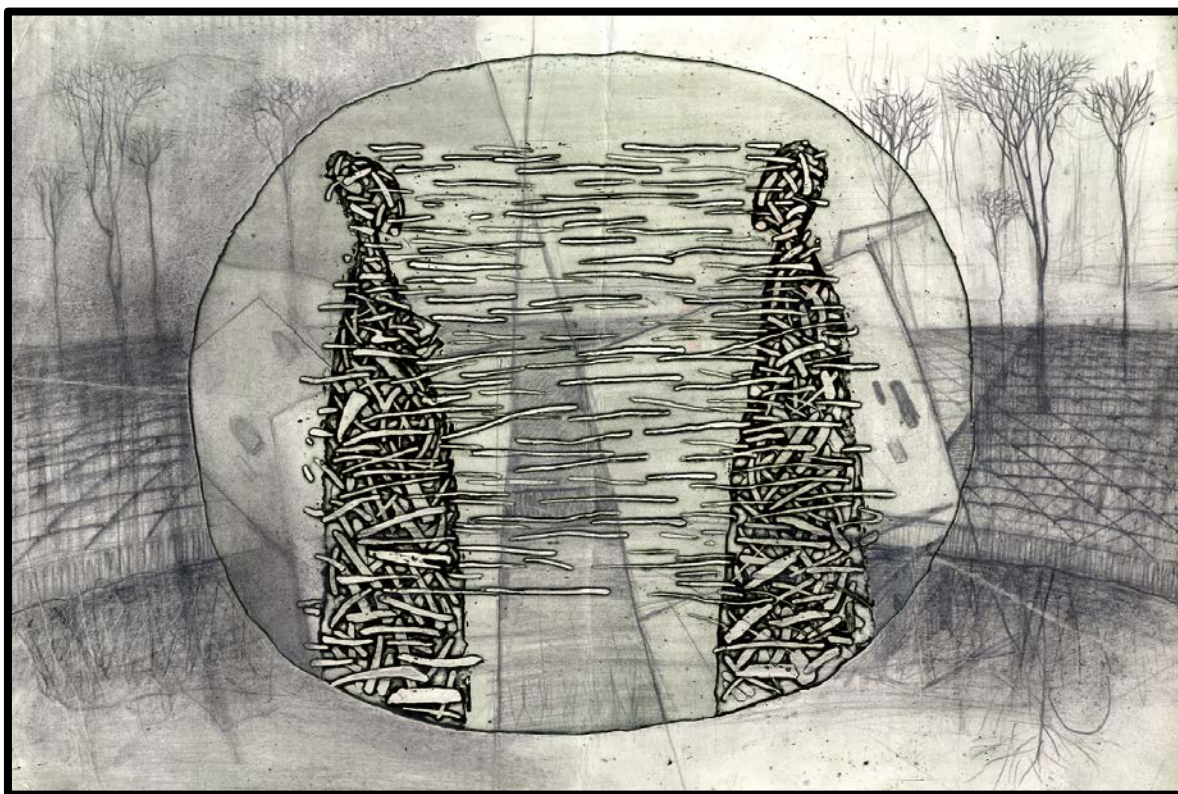

MINISTERUL CULTURII AL REPUBLICII MOLDOVA
ACADEMIA DE MUZICĂ, TEATRU ȘI ARTE PLASTICE
FACULTATEA DE ARTE PLASTICE
CATEDRA DE GRAFICĂ
SUPPORT DE CURS LA DISCIPLINA *BAZELE COMPOZIȚIEI*
Tema: Simetria și asimetria

Autor: Iarîna Savițkaia-Baraghin, doctor în studiul artelor și culturologie,
conferențiar universitar interimar

Chișinău, 2017

Suport de curs aprobat și recomandat pentru editare de Consiliul științific al Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice.

Proces-verbal nr. 2 din 22. 02. 2017

Redactor științific:

Aliona ZGARDAN-CRUDU, doctor în filologie, conferențiar universitar, Catedra de limba română și filologie clasică, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”.

Referenți:

Tudor STAVILĂ, doctor habilitat în studiul artelor, Centrul Studiul Artelor al Institutul Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei.

Teodora HUBENCO, doctor în pedagogie, conferențiar universitar, catedra: Limbaj vizual, AMTAP.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Savițkaia-Baraghin Iarîna

Simetria și asimetria: Suport de curs la disciplina "Bazele compoziției"/ Iarîna Savițkaia-Baraghin; red. șt.: Zgardan-Crudu Aliona; Acad. de Muzică, Teatru și Arte Plastice, Fac. de Arte Plastice, Catedra de Grafică. – Chișinău: S. n., 2017 (Tipogr. "Primex-Com"). – 58 p.

Bibliogr.: p. 24-25 (27 tit.). – 10 ex.

ISBN 978-9975-110-74-7.

75/76.013(075.8)

S 29

* Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice, 2017

© Iarîna Savițkaia-Baraghin, autor

* Aliona Zgardan-Crudu, redactor științific

Cuprins

Introducere	2
Capitolul 1. Echilibrul în compoziție.....	7
Capitolul 2. Simetria	10
Capitolul 3. Asimetria	15
Capitolul 4. Indicații metodice la tema <i>Simetria și asimetria</i>	17
Sarcini la tema <i>Simetria</i>	17
Sarcini la tema <i>Asimetria</i>	20
Concluzii	22
Bibliografie	24
Anexe	26

Introducere

Disciplina de studiu *Bazele compoziției* este una principală în blocul disciplinelor fundamentale în planul de învățământ artistic la specialitatea Grafica. Acest curs contribuie la formarea cunoștințelor, abilităților și deprinderilor viitorului artist plastic în domeniul artelor plastice.

Prezentul *suport de curs* își propune să vină în ajutor studenților la însușirea uneia din regulile compoziției – simetria și asimetria –, pentru a se familiariza cu bazele măiestriei grafice, „probând” principiile realiste și abstracte de formare simetrică sau asimetrică a unei imagini; să orienteze gândirea plastică la abstractizare de la obiectul concret și la căutări creative, depășind stereotipurile în percepere și gândire.

Studentul trebuie să însușească cunoștințele și regulile de creare a compoziției, să se orienteze liber în istoria formării și dezvoltării artelor; să obțină cunoștințe teoretice profunde, să posede terminologia de specialitate, abilități și deprinderi practice; trebuie să poată lucra cu diverse materiale plastice, să posede măiestrie artistică.

Abordarea creativă la rezolvarea problemelor didactice este o condiție obligatorie pentru dezvoltarea și formarea viitorului pictor. Arta compoziției constituie baza profesionalismului în orice gen de artă.

Importanța suportului de curs

Succesul și prosperitatea unui stat sunt determinate, în mare parte, de nivelul de pregătire și competență al specialiștilor, ceea ce reprezintă un rezultat al activității de instruire, de modernizare a învățământului, care este un imperativ al timpului. În conformitate cu aceste aserțiuni, menționăm că accentul, în pregătirea specialiștilor în învățământul superior, se pune pe activizarea procesului didactico-cognitiv, pe activitatea creativă și lucrul individual al studentului, care, ulterior, trebuie să devină un specialist calificat în domeniul său, capabil să se autoinstruiască, să se adapteze la

condițiile publice și sociale în permanentă evoluție, să tindă spre o activitate profesională în domeniul graficii.

Suportul de curs la disciplina *Bazele compoziției* își propune drept scop, concomitent cu dezvoltarea abilităților artistice ale studenților, studierea simetriei și asimetriei în compoziție. Însușind legitățile de bază ale compoziției, studenții obțin cheia pentru analiză și percepere profundă a creațiilor de divers tip și gen de artă. Acest lucru îi este necesar fiecărui grafician, deoarece, în virtutea activității sale, pictorul trebuie să cunoască specificul artei plastice. Cunoașterea, priceperea și aplicarea legităților compoziției constituie baza formării specialistului-grafician. Materialul teoretic și cel ilustrativ, care îl completează pe primul, fundamentează dezvoltarea aptitudinilor creatoare la cursurile care se predau la facultate, creând premisa înțelegerii și valorificării patrimoniului cultural, fapt deosebit de important în ascendența spirituală a tinerilor creatori.

Actualitatea suportului de curs

Printre multiplele probleme ale compoziției, un loc aparte îi revine elaborării legităților simetriei și asimetriei în compoziție. Învățarea de către studenți a proceselor de creare a lucrărilor artistice cu simetrie și asimetrie pronunțate doar în baza lucrărilor practice, fără a ne baza pe studierea teoriei, prelungește substanțial procesul de instruire. De aceea, procesul de instruire practică trebuie să se îmbine cu studierea de către studenți a bazelor teoretice ale simetriei-asimetriei, a legităților și procedeelelor de obținere a echilibrului în amplasarea asimetrică a părților unui întreg. Chiar dacă simetria și asimetria au o importanță deosebit de mare, ca mijloace plastice în crearea compozițiilor, în acest domeniu sunt puține elaborări teoretice, de aceea prezenta lucrare este destul de actuală.

Problema științifică soluționată

Pentru pedagogia artelor, o importanță deosebit de mare o au problemele studierii complexe a simetriei și asimetriei: în plan teoretic, aceasta reprezintă

manifestarea legităților compoziției echilibrate în aspectul argumentării metodice a scopurilor și sarcinilor studierii compoziției.

Scopul cercetării: elaborarea bazelor teoretico-metodice ale procesului pedagogic de studiere a manifestărilor compozițional-plastice ale simetriei și asimetriei echilibrate.

Activitatea practică

La asimilarea metodelor de organizare a structurii grafice contribuie realizarea consecutivă a ansamblului de sarcini și exerciții recomandate de prezentul *suport de curs* la tema *Simetria și asimetria* în compoziție. Mesajul fundamental al lucrării este: teoria nu se poate realiza decât în practică.

Structura suportului de curs

Suportul de curs este format din introducere, patru capitole, sarcini la tema *Simetrie și asimetrie*, concluzii, bibliografie și anexe.

În introducere se descriu: domeniul, importanța, scopul și actualitatea *suportului de curs*, problema științifică soluționată, raționalitatea temei abordate, activitatea practică, obiectivele generale, finalitățile cursului, metodele de transmitere a cunoștințelor și modalitățile de evaluare.

În primul capitol se analizează succint echilibrul compozițional.

În capitolul doi se indică tipurile de simetrie: oglindă, de rotație, axială, difuzială, translațială.

În capitolul trei se descrie asimetria în compoziție.

Indicațiile metodice generale sunt urmate de sarcini de realizare a compozițiilor la tema *Simetrie și asimetrie*.

Compartimentul *Concluzii* prezintă o sinteză a rolului echilibrului în compozițiile simetrice sau asimetrice.

În Anexe au fost incluse compoziții realizate de studenții de la Catedra de grafică și Catedra de arte decorative din cadrul Facultății de Arte Plastice a Academiei de

Muzică, Teatru și Arte Plastice, și lucrări de creație a artiștilor plastici Alexei Colîbneac și Savițkaia-Baraghin Iarîna.

Bibliografia include titluri de publicații despre compoziție în limbile română și rusă.

Obiective generale:

- formarea capacității de a rezolva sarcinile de creare a unei imagini plastice;
- formarea abilității de a executa procedeele de bază de prelucrare a informației vizuale (căutarea, păstrarea, sistematizarea, transmiterea);
- posedarea unui anumit grad de pregătire pentru sinteza cunoștințelor, a dexterităților de creare a compozițiilor.

Obiectivele unității de învățare:

La nivel de cunoaștere și înțelegere:

- să cunoască principiile și legitățile compoziției;
- să cunoască principiile de creare a compozițiilor simetrice și asimetrice.

La nivel de aplicare:

- să poată aplica creativitatea în compoziții;
- să aplice mijloacele plastice ale compoziției, cromatologiei;
- să poată aplica în compoziții simetria și asimetria;
- să poată respecta legitățile subordonării elementelor.

La nivel de integrare:

- să realizeze independent lucrări echilibrate;
- să poată crea o simbioză între idee și concepția artistică;
- să însușească un vocabular plastic adecvat;
- să poată analiza compoziția;
- să poată aplica în mod conștient diverse mijloace de constituire a compoziției.

Finalitățile cursului

Competențele formate în procesul studierii temei *Simetria și asimetria* în compoziție:

- realizează sarcini compoziționale;
- posedă deprinderi de creare a compozițiilor simetrice și asimetrice echilibrate.

Strategii didactice

Metode de transmitere a cunoștințelor:

- demonstrația; expunerea; discuția; explicația în grup și individual.

Metode activ-participative:

- tipuri de exerciții (inițiale, curente, de evaluare); lucrări practice; observarea; demonstrarea; experimentarea; exersarea; algoritmizarea.

Modalități de evaluare

Activitatea studentului este analizată și evaluată individual sau colectiv, prin vizionări, sub formă de expoziție în care se expun toate lucrările.

Termeni-cheie: compoziție, echilibru compozițional, simetrie, asimetrie.

Capitolul 1. Echilibrul în compoziție

Echilibrul compozițional reprezintă o stare a formei, în care toate elementele sunt echilibrate între ele. Echilibrul depinde de aranjarea elementelor de bază în compoziție, de constituirea centrului compozițional, de construcția plastică și ritmică a compoziției, de segmentarea ei proporțională, de raporturile cromatice, tonale ș.a.m.d. Astfel, putem conchide că nici unul din mijloacele și legitățile compoziționale, în parte, nu vor crea o lucrare armonioasă, deoarece totul este interdependent sau echilibrat. Dacă însă, în cercetările sale creative, pictorul începe să aplice tot mai activ unul din mijloacele de creare a unei imagini plastice mai expresive, atunci, în rezultatul unei asemenea abordări, trebuie să urmeze o reevaluare a întregii organizări compoziționale a lucrării. Posibil să fie necesară modificarea proporțiilor, mărirea sau, dimpotrivă, reducerea numărului de elemente în compoziție, revizuirea raporturilor tonale și cromatice ș.a.m.d.

Examinând creațiile plastice ale pictorilor, observăm că ele sunt atractive, în primul rând, prin relevarea expresivă a temei, a subiectului, prin soluția cromatică amplă a lucrării și prin alte calități și abia după aceasta atragem atenție asupra faptului că, de exemplu, în pofida dinamicii active de constituire a tabloului, el este echilibrat și nimic nu depășește cadrul său.

Echilibrul se manifestă în mod diferit în compozițiile simetrice și în cele asimetrice.

Simetria este tratată ca un echivalent al echilibrului din considerentul că o formă simetrică este întotdeauna echilibrată din punct de vedere compozițional. Acest lucru nu este corect. Or, simetria nu oferă întotdeauna garanția echilibrului compozițional. În rezultatul disproporției între părți și întreg, al neconcordanței între proporții, chiar și o formă simetrică devine vizual neechilibrată.

Neconcordanța cantitativă dintre elementul simetric și suprafața plană (sau disproporția părților și întregului) devine neechilibrată vizual. Individul tinde mereu spre echilibrul formelor, care oferă un confort psihologic mai deplin, un habitat subiectiv-spațial armonios. Este mult mai ușor a echilibra o compoziție simetrică decât una asimetrică și acest lucru poate fi realizat prin mijloace mult mai simple, deoarece simetria creează deja precondiții pentru echilibrul compozițional. O compoziție simetrică identificată corect este percepută cu ușurință, instantaneu, indiferent de complexitatea construcției sale, pe când compoziția asimetrică necesită uneori o cercetare mai minuțioasă, descoperindu-se treptat, dar nu suntem în drept să afirmăm că o compoziție simetrică este mai expresivă decât una asimetrică. Istoria artelor ne dovedește că compozițiile asimetrice, constituite după toate regulile armoniei, după valoarea lor artistică, nu cedează celor simetrice.

Leonardo da Vinci, în „Cartea despre pictură”, scria, argumentându-și ideile cu desene schematice: „*Figura care menține greutatea la o oarecare distanță de sine și de linia centrală a ansamblului său trebuie permanent să arunce atâta greutate naturală sau accidentală din partea opusă, încât să obțină un echilibru în jurul liniei centrale*”¹. Această afirmație se referă în totalitate și la lumea înconjurătoare. În structurile de tip deschis (macarale, instalații de foraj, excavatoare, secții de uzină ș.a.), echilibrul fizic – stabilitatea întregii construcții – constituie principala sa calitate și în majoritatea cazurilor este stabilită prin calcule. În aceste cazuri, echilibrul compozițional este adecvat stabilității.

Alegerea structurii compoziționale a lucrării depinde de viziunea artistică a autorului, de dorința lui de a găsi o compoziție mai expresivă, pentru crearea unei imagini plastice concrete.

¹ PALEOLOG, V. *Introducere în “Cartea despre pictură” a lui Leonardo da Vinci*. București: Luceafărul, 1947.; PALEOLOG, V. *Leonardo da Vinci, Carte despre pictura (Traité de peinture)*, trad. Bucuresti. 1944.

În compoziție, toate sunt interdependente: și cantitatea de elemente, și configurațiile lor, și relația lor cu suprafața compozițională și între ele, și soluția lor cromatică, tonală și factuală etc. De aceea, în compoziție, respectând una din legile armoniei, este necesar să ținem cont și de celelalte legi – a unității (calitatea compoziției de a se constitui într-un întreg coerent) și subordonării (în compoziție, trebuie să existe dominantă care reprezintă centrul semantic, iar elementele secundare au rolul de a sublinia, a evidenția dominantă și a orienta privirea spectatorului care privește imaginea). Și invers: creând o unitate, o integritate a lucrării, veți rezolva, în acest mod, problema echilibrului ei. Doar respectând ambele aceste condiții veți putea afirma că ați creat o compoziție armonioasă, în care nu se poate adăuga ori elimina nimic din întreg, fără a afecta compoziția.

Dar să nu uitați de mijloacele de armonizare, care vă vor ajuta la realizarea acestor două condiții. Acestea sunt culoarea și saturația ei, forma și configurația ei, orientarea pe un plan plat, factura, precum și mijloacele de armonizare: ritmul, proporțiile, contrastul, nuanța și amploarea.

Capitolul 2. Simetria

Simetria, pe care omul a descoperit-o și a interpretat-o în creațiile sale, a devenit pentru el, treptat, o normă estetică, începând să o utilizeze în mod conștient ca mijloc de constituire armonioasă a formei. Simetria a parcurs o îndelungată evoluție – de la cele mai stricte canoane (în multe din culturile orientale) până la o tratare atât de liberală (de exemplu, în epoca Renașterii) –, încât ar fi cazul să vorbim mai degrabă despre un echilibru compozițional complicat, cu păstrarea rolului organizator al simetriei. Omul a perceput simetria din cele mai vechi timpuri și deja la etapa incipientă a civilizației aplica legile ei la construcția edificiilor, la confecționarea obiectelor de uz casnic, respectând nu doar anumite cerințe practice, dar și estetice, într-o măsură oarecare. Templele egiptene fastuoase și masive, edificiile antice grecești pline de lumină, renumitele forumuri romane și arce de triumf – toate aceste construcții sunt simetrice. În arta aplicativă atestăm simetria în vase, serviciile de ceai și cafea, podoabe. Grecii antici considerau că universul este simetric doar din considerentul că simetria este splendidă. În conformitate cu legile simetriei, ei au înaintat o serie de ipoteze. Astfel, Pitagora (sec. V î. H.), considerând sfera ca fiind cea mai simetrică și desăvârșită formă, a ajuns la ideea sfericității Pământului și a mișcării lui sferice. Ideea simetriei constituia punctul de plecare în multe ipoteze și teorii ale savanților din secolele trecute, care credeau în armonia matematică a universului și vedeau în această armonie manifestarea providenței divine. Inspirându-l pe om să utilizeze simetria la crearea formelor de obiecte, natura i-a sugerat și posibilități de deviere de la legile stricte. Or, chiar și în formele naturii se atestă frecvent asemenea abateri: crabi sau raci cu un clește mai mare decât celălalt, „desenul” zebrei care nu se repetă pe ambele părți ale corpului ș.a.m.d. Cunoscutul matematician Hermann Weyl a studiat minuțios simetria ca pe o legitate matematică. *„Simetria – în înțelesul larg sau îngust al cuvântului, în funcție de faptul cum veți aprecia semnificația acestei noțiuni –*

constituie ideea prin intermediul căreia omul, de-a lungul secolelor, a încercat să înțeleagă și să creeze ordinea, frumusețea și perfecțiunea”².

Simetria reprezintă un gen de echilibru în care, în raport cu centrul, axa sau planul simetriei, se amplasează elemente echivalente nu doar după masa lor, dar și după caracteristicile lor geometrice. Simetria, ca mijloc de organizare, îi garantează în mod automat întregului sistem un echilibru în raport cu centrul sau cu axa simetriei și o anumită integritate, dar nu întotdeauna îi conferă compoziției unitate. Simetria joacă un rol enorm în procesul de organizare a elementelor într-o structură integrală. Vederea binoculară, simetria constituției umane ne vorbesc nu doar despre echilibru, dar și despre o ordonare armonioasă a formei simetrice. Simetria asigură caracterul static al formei. Oricare încălcare a ei conduce la faptul că forma capătă caracter dinamic, instabil.

Se disting următoarele tipuri de simetrie:

- oglindă (Figura A1.1, A1.2, A1.3, A1.4, A1.5, A1.6) ;
- axială (Figura A1.7, A1.8, A1.9, A1.10, A1.11, A1.12, A1.13, A1.14);
- de rotație (Figura A1.15, A1.16, A1.17, A1.18, A1.19);
- difuzială (Figura A1.20, A1.21, A1.22, A1.23, A1.24, A1.25, A1.26, A1.27, A1.28);
- translațională (Figura A1.29, A1.30, A1.31, A1.32, A1.33, A1.34, A1.35, A1.36, A1.37, A1.38, A1.39).

Simetria de tip oglindă (bilaterală) se constituie pe egalitatea părților formei și pe îndepărtarea în măsură egală a elementelor respective ale formei de axa compozițională, numită *axa de simetrie*. Ea persistă în orice formă care poate fi împărțită în două părți. Suprafața care împarte forma se numește *element al simetriei*, acțiunea de divizare poartă numele *operațiunea simetriei*. Simetria de tip oglindă

² ВЕЙЛЬ, Г. *Симметрия*. Москва: Наука, 1968, 192 p.

reflectă echilibrul formei – stabilitatea ei. Aceasta se întâlnește frecvent în obiecte de uz casnic, bibelouri, dar cel mai mult este răspândită în arhitectură. Ei îi sunt subordonate principiile de construcție a Egiptului Antic și templelor Greciei Antice, amfiteatrelor, termelor, bazilicilor și arcelor triumfale ale romanilor, palatelor și bisericilor Renașterii, dar și o mulțime de edificii ale arhitecturii contemporane. Simetria construcțiilor este legată de organizarea funcției lor. Proiectarea planului de simetrie – axa clădirii – determină, de regulă, amplasarea intrării centrale și începutul fluxurilor principale ale mișcării.

Simetria de rotație indică o structură ordonată după mai multe planuri, care se întretaie în jurul unei axe centrale, rezultând sectoare echivalente. Ea se atestă în compoziția formei mai multor flori: floarea poate fi întoarsă astfel încât fiecare petală a sa să ia poziția petalei vecine. Simetria de rotație se obține prin rotația elementului compoziției în jurul centrului (axei) și fixării lui la anumite intervale pe arcul circumferinței. De exemplu, efectul caleidoscopului lui David Broster se bazează pe fenomenul rotației.

Simetria axială ia naștere la mișcarea de rotație a liniei sau planului în jurul axei imobile cu o viteză unghiulară continuă, concomitent cu mișcarea de translație de-a lungul axei.

În natură, *simetria axială* poate fi observată la mai multe plante, în modul de amplasare a frunzelor pe tulpină. Fiind așezate în linie axială pe tulpina plantei, frunzele parcă s-ar „împrăștia” în toate părțile și nu se umbresc una pe alta.

Simetria axială este caracteristică compozițiilor centrice: corpuri de iluminat, mașini de spălat, turbine, burghiul etc. Drept exemplu de simetrie axială pot servi templele rotunde din Antichitate și, ca o imitație a lor, pavilioanele de parc ale clasicismului (unul din cele mai splendide, Tempietto (diminutiv de la *templu*), se află în curtea bisericii Sf. Petru din Roma (a. 1502, arhitect – Donato Bramante)). În zilele noastre, drept exemplu pot servi clădirile cercului, unele edificii sportive.

Simetria axială era aplicată din cele mai vechi timpuri pentru elemente ale edificiilor – scări în spirală și pante, formele răsucite ale coloanelor. Arhitectul american Frank Lloyd Wright a fost primul care a încercat să aplice *simetria axială* la ordonarea unui segment mare al clădirii. Blocul expozițional al muzeului Guggenheim, construit după proiectul său, este format din câteva rotații ale unei spirale din beton armat puțin înclinate, care formează un fel de galerie-pantă.

Există și alte tipuri de simetrie, de exemplu *simetria difuzială*, prezentă la răspândirea profundă și în toate direcțiile a razelor care trec printr-un mediu translucid sau care se reflectă când întâlnesc o suprafață cu asperități.

Orice ornament care se repetă metric sau în rețea neapărat are elementul simetriei de alt tip: repetiția în spațiu la un anumit interval. Aceasta este *simetria translațională*. Ornamentele fără intervale (parchet, structuri modulare) sunt, la fel, un gen de translație.

În decorul național ornamental al covoarelor, păretarelor, broderiilor sunt folosite, practic, toate tipurile de simetrii: bilaterală, radială, translațională.

Cele mai utilizate sunt tipurile de simetrie oglindă cu axa verticală sau orizontală, centrică, unghiulară. Simetria este aplicată masiv în arhitectură, în arta aplicativ-decorativă, mai rar în pictura de șevalet, grafică, sculptură. Acest procedeu este potrivit, în special, pentru teme confirmative, deoarece permite a concentra atenția spectatorului la imagine. De aceea simetria era aplicată activ în pictura de cult. Dacă vom cerceta cu atenție compoziția catapetesmei dintr-o biserică ortodoxă, vom remarca construcția ei axială verticală. Ordonarea picturală este dublată de detaliile arhitecturale, care sunt fixate pe axă ca pe un pivot, dar la o cercetare mai minuțioasă putem observa și devieri obligatorii de la simetrie (într-un cârlionț sau în profunzimea tratării reliefului zidului), ceea ce-i conferă o anumită plasticitate acestui procedeu, creează o simetrie „falsă”.

Simetria și asimetria sunt redată în arta paleoliticului, reflectând autoexprimare, creație, cunoașterea omului arhaic. În fluxul masiv de impresii, acesta a găsit ordinea. A ales din noianul de impresii ceea ce era important pentru el și a exprimat acest esențial într-o formă abstractă, în linii geometrice amplasate simetric. În arta paleoliticului sunt exprimate și tentativele omului de a se orienta în spațiu și timp, este reflectată constituirea sistemului de contrarii binare, contrapunerea stângii și drepteii, opozițiile binare (în creația orală), par – impar (în matematică, în sistemele semantice). Idei despre ritm atestăm în muzica arhaică; în ornamentele geometrice colorate și incrustate pe oase de mamut, pe monumente ale paleoliticului, în arta arhaică sumeriană, a Bizanțului și Egiptului, în arta arhaică americană, precum și pe monumentele proceselor primitive de lucru cu uneltele în arhitectură și design.

Pictori din diferite epoci au utilizat construcția simetrică a tabloului, aplicând legea secțiunii de aur, care este legată nemijlocit de simetrie. O asemenea construcție permite a obține senzația de calm, măreție, de fast deosebit și importanță a evenimentelor. Simetria în artă se bazează pe actualitatea reală, care abundă în forme cu construcții simetrice și care, din cele mai vechi timpuri, este considerată unul din canoanele frumuseții, deoarece asigură echilibrul compoziției, constituie unul din principalele mijloace de atingere a unității și expresivității plastice.

Capitolul 3. Asimetria

Asimetria reprezintă o variantă a compoziției în care îmbinarea și amplasarea elementelor nu se subordonează punctelor, axelor, planurilor simetriei. Tradus literalmente din greacă, *asimetrie* înseamnă „disproporționalitatea unor părți răslețe ale formei în raport cu axa sau punctul central”. Asimetria, adică încălcarea simetriei, generează un impuls emoțional care semnalează despre apariția unor schimbări, a unei mișcări. Este un principiu de organizare bazat pe echilibrul dinamic al elementelor, pe imprimarea mișcării în limitele întregului (de la Figura A1.41 pînă la A1.62). La rîndul său, mișcarea este o formă de existență a materiei – „mișcarea este viață” –, dar aceasta nicidecum nu înseamnă că în cazul dat poate lipsi echilibrul compoziției.

Formele petelor, caracterul lor, dimensiunile, plasarea în spațiul compozițional – toate trebuie să fie subordonate echilibrului vizual. Dacă forma simetrică se percepe ușor și deodată, atunci cea asimetrică se descoperă treptat. Armonia formei asimetrică dezvoltate se constituie pe cele mai complicate relații ale mai multor legități ale compoziției, deoarece elementele formei nu sunt legate de axa simetriei.

Simetria în sine nu garantează instantaneu și armonia, la fel cum asimetria nu înseamnă în nici un caz dizarmonie. Întreaga istorie a artelor, arhitecturii, tehnicii confirmă că compozițiile asimetrică – atât cele simple, cât și cele complicate –, după valoarea lor estetică, nu cedează celor simetrică. În același timp, lucrul asupra unei compoziții asimetrică este mai dificil – e nevoie de o intuiție avansată și de un simț dezvoltat al echilibrului compozițional.

Asimetria este deosebit de sensibilă la schimbarea proporțiilor. De aceea este necesar să se acorde o deosebită atenție construcției proporționale. În compozițiile asimetrică o importanță mare o are și organicitatea relațiilor dintre părțile formei petei – cu cât mai mare este partea care atîrnă, cu atât mai activ este rolul ei în compoziție. Acest lucru atrage atenția în primul rînd, uneori fiind în contradicție cu sprijinul,

creând impresia de dezechilibru, deoarece pentru asemenea forme echilibrul compozițional este aproape adecvat echilibrului fizic.

La elaborarea compoziției în context asimetric trebuie să se țină cont de factorul psihologic de percepere.

Psihofiziologii afirmă că ochiul uman este construit astfel încât tinde permanent spre un echilibru vizual. Ochiul uman are nevoie de un „obiect” stabil, de la care începe derularea „tabloului vizual”. Pentru ca o compoziție nesimetrică să fie echilibrată, este necesar a include în ea un anumit echilibru compozițional.

Simetria în sine contribuie la subordonare. Forma asimetrică însă este lipsită de acest principiu organizatoric și subordonarea elementelor sale se bazează pe multe legități mai subtile, care, în totalitatea lor, conduc la echilibrul compozițional. Pentru armonizarea (desăvârșirea) compoziției asimetrice, este deosebit de necesară o analiză prealabilă. Armonia compoziției asimetrice se construiește în baza relațiilor complicate dintre mai multe legități ale compoziției, deoarece elementele compoziției nu sunt legate prin axa simetriei. Aici, de obicei, totul se construiește pe principiul pașilor mărunți. O suprafață trebuie să fie doar puțin accentuată prin culoare sau ton, alta trebuie să fie puțin aprofundată, într-un caz este nevoie de o ușoară conturare, în altul sunt aplicate diverse raporturi tonale etc. Sarcina principală însă constă în obținerea unității și echilibrului compoziției.

Asimetria în artă, ca procedeu artistic care introduce în compoziție diversitate și dinamică, este caracteristică pentru stilurile baroc, rococo, romantism; este prezentă în arta chineză, japoneză, coreeană și în impresionism. Asimetria compoziției creează efectul de libertate, naturalețe (impresionism), iar în modernism accentuează elementele de libertate, naturalețe, grotesc și ciudățenia imaginii.

Capitolul 4. Indicații metodice la tema *Simetria și asimetria*

Alcătuirea formei principale a operei de artă care ar reda cât mai expresiv sensul artistic a fost întotdeauna cea mai dificilă problemă. Nici desenul exact, nici raporturile cromatice splendide, nici plastica expresivă a unor detalii răzlețe nu permit atingerea scopului principal – crearea unei opere de artă unitară, convingătoare din punct de vedere artistic, în care toate elementele ar fi subordonate armoniei, fără a pierde, în același timp, contradicțiile și contrastele, păstrând dinamica soluționării vii a problemelor ce țin de forma dramaturgică. Posedarea compoziției este semnul unui înalt nivel de măiestrie. Fără o compoziție reușită, nu putem afirma că am realizat o operă de artă, oricât de virtuos ar fi executate detaliile.

Tablourile cu o compoziție viguroasă a elementelor vor atrage atenția spectatorilor și o vor menține până când va fi apreciat fiecare element mărunț, asupra căruia pictorul a lucrat cu atâta migală.

La rândul său, o lucrare compusă nereușit poate să deterioreze chiar și imaginea obiectelor desenate excelent, creând impresia că ceva nu este bine. Mulți dintre spectatori nu vor înțelege de ce tabloul este mai puțin atractiv și de ce este atât de dificil să-i înțeleagă mesajul. Este necesar să marcăm câteva indicații, care pot fi considerate reguli de bază ale unei compoziții reușite. Această serie de indicații vă va ajuta să învățați a alcătui corect o compoziție. Putem face, de asemenea, și concluzia că *iscusința nu poate exista fără artă, la fel cum arta rămâne ascunsă fără exercițiu (A. Dürer)*.

Sarcini la tema *Simetria*

Pentru a dezvolta simțul echilibrului pe suprafața plană, pentru o însușire mai complexă a temei, vor fi realizate următoarele sarcini (sarcinile vor fi îndeplinite mai eficient lucrând în tehnica aplicației).

Sarcina 1. Luați o coală de hârtie, de dorit colorată, și așezați pe ea un element de orice formă, dar care se combină armonios, după culoare, cu suprafața. Încercați să găsiți pentru acest element un loc care, în opinia voastră, ar fi echilibrat pe suprafață. Dacă elementul reprezintă o formă închisă, adică nu are unghiuri ascuțite și se aseamănă cu forma cercului, este foarte ușor a verifica corectitudinea executării acestei sarcini. Locul elementului va fi la intersecția diagonalelor – puțin mai sus și în stânga. Dacă însă elementul are formă agresivă, orientare bine determinată într-o singură direcție, este necesar a-l deplasa în direcția opusă, eliberând astfel locul pe suprafața plană, pentru partea proeminentă, în curs de dezvoltare plastică a elementului.

Scopul: să-și formeze competențe de a echilibra elementele de limbaj plastic în compoziții și să întemeieze bazele conceptuale în domeniul compoziției plastice în grafică.

Indicații metodice la sarcină: pentru a obține abilități de lucru pe suprafața plană, este necesar a executa toate aceste manipulări cu elementul cu formă „închisă” și cu elementul agresiv sau „deschis”, în diverse variante.

Sarcina 2. După ce ați găsit poziția echilibrată, răsuciți elementul în jurul axei la 90 de grade și iarăși căutați echilibrul, deplasând elementul. Executați acest exercițiu de câteva ori.

Scopul:

- să-și formeze competențe de a echilibra elementele de limbaj plastic în compoziții;

- să-și dezvolte gândirea analitică.

Indicații metodice la sarcină: atrageți atenția la legități și interacțiunea dintre răsucire și deplasare. Aceasta vă va ajuta să luați decizia corectă. Nu uitați că nu există soluții de-a gata. Principalul constă în faptul ca acest exercițiu să vă ajute să gândiți logic și să vă dezvoltați simțul echilibrului pe suprafața plană.

Sarcina 3. În primele două exerciții am avut un singur element, doar cu condiția ca îmbinarea culorilor să fie armonioasă, dar nu am specificat în ce mod. Probabil că atunci când ați așezat primul element pe planul plat, ați sesizat că el este mic sau, dimpotrivă, mare. Ați schimbat dimensiunea și ați început lucrul. Dar dacă nu ați acordat atenție acestui fapt la început, cercetați-l acum mai minuțios. Analizați un așa fenomen, cum este schimbarea culorii planului (și nu a dimensiunii). Executați acest exercițiu de câteva ori.

Scopul:

- să-și formeze competențe de a sistematiza elementele și procedeele plastice;
- să-și formeze competențe de a echilibra elementele de limbaj plastic în compoziții.

Indicații metodice la sarcină: atrageți atenția la faptul că aproape de fiecare dată aveți dorința de a schimba dimensiunea elementului. Acest lucru denotă că raportul cantitativ dintre suprafața elementului și planul plat trebuie să fie întotdeauna determinat în mod individual și că există culori „grele” și „ușoare”. Legea echilibrului ne vorbește nu numai despre amplasarea elementelor, dar și despre relația lui calitativă și cantitativă cu planul.

Sarcina 4. Vom încerca să complicăm sarcina. Pentru aceasta, vom tăia elementul existent, care anterior era echilibrat, în câteva segmente. Ca urmare, el se va dispersa într-un anumit număr de elemente. Încercați acum să le echilibrați. Veți ajunge neapărat la concluzia că nu aveți suficiente elemente. Așadar, ajungem la o altă concluzie: suprafața petei elementului „solitar” poate fi mai mică decât suprafața câtorva elemente, în condițiile în care culoarea și factura planului plat și ale elementului (elementelor) rămân neschimbate și sunt respectate toate condițiile echilibrului. Totodată, cu cât este mai mică distanța dintre elemente, cu atât ele pot fi mai mici, după suprafață. „Greutatea” figurii se mărește vizual atunci când ea este singură pe fond.

Scopul:

- să-și formeze competențe de a echilibra elementele de limbaj plastic în compoziții;

- să-și formeze competențe de a dezvolta aptitudini creative.

Indicații metodice la temă. Toate aceste exerciții, în special *sarcina 4*, pot fi executate și la calculator. Studiind o poziție, păstrați-o. Apoi, îndeplinind următoarea sarcină, utilizați rezolvarea anterioară și suprapuneți-le. Prin comparare, veți deduce rezultatul.

Sarcini la tema *Asimetria*

Să trecem acum la exerciții, care vor ajuta la însușirea principiilor echilibrului compoziției asimetrice.

Sarcina 5. Elaborați o compoziție asimetrică expresivă, compusă din câteva elemente, de aceeași gamă cromatică. Analizați-o. Veți observa că ea nu este echilibrată nu doar în raport cantitativ, dar și optic. Introduceți o pată de culoare sau schimbați calitatea planului plat, obținând astfel echilibrul.

Scopul:

- să-și formeze competențe de a echilibra elementele de limbaj plastic în compoziții;

- să-și dezvolte formarea deprinderilor de a elabora forme și de a compune un spațiu plastic.

Indicații metodice la temă: analizați acțiunile voastre.

Sarcina 6. Realizați din nou o compoziție neechilibrată și analizați-o. Echilibrați-o prin introducerea unui element cu configurație complicată. Poate fi o literă, un semn etc. Deplasându-vă de la contrar, veți cerceta și mai profund cauza

neechilibrului, iar mai apoi, înlăturând-o, veți mai analiza încă o dată acțiunile voastre, care vă vor ajuta să ordonați planul plat.

Scopul:

- să-și formeze competențe de a echilibra elementele de limbaj plastic în compoziții;
- să studieze modalitățile de organizare a suprafeței compoziționale armonioase.

Indicații metodice la temă:

În urma executării acestor exerciții trebuie să se formeze abilități elementare de lucru cu planul plat. Trebuie să atrageți atenția la faptul că în ultimele două exerciții, odată cu introducerea elementelor cu forme complicate sau a petei de culoare activă, în compoziție au apărut accente, mai corect – dominante. Cu ajutorul lor, a fost ordonat centrul compozițional. Prin asemenea exerciții puteți să vă dezvoltați simțul echilibrului în compoziție și să vă schimbați impresiile despre adevăratele dimensiuni și greutate ale unuia și aceluiași lucru. Astfel, pătratul vopsit în culoare galbenă creează cu totul alte impresii despre dimensiuni și greutate, decât același pătrat vopsit în culoarea neagră. În același timp, dacă impresia despre dimensiuni denotă o mărire, cea despre culoare, dimpotrivă, denotă o micșorare.

Principiul echilibrului maselor, ca organizare a elementelor într-un tot, este unul esențial la construirea compozițiilor simetrice și asimetrice. În compoziția simetrică toate părțile ei sunt echilibrate, pe când compoziția asimetrică poate fi echilibrată și neechilibrată. O pată luminoasă și mare poate fi echilibrată cu una mică și întunecată. Există o mulțime de variante: sunt echilibrate părțile după volum, ton și culoare. Atracția vizuală și echilibrul maselor constituie un mijloc de organizare a elementelor într-un tot. Dacă elementele formelor deja sunt unite după principiul atracției maselor, putem încerca să folosim un mijloc de organizare mai subtil – legitatea complexă a echilibrului maselor elementelor în raport cu punctul sau axa de echilibru.

În compozițiile formale la tema *Simetrie și asimetrie* va lipsi subiectul plastic; acesta va include rezultatul generalizării maxime a formelor plastice în chip de semne, pete, linii și alte trăsături abstracte ale prototipului real. Compozițiile vor fi executate cu o deviere parțială sau totală de la imaginea obiectului și comportă libertate emoțională în exprimarea concepției.

Creând compoziții, trebuie să țineți cont de un lucru: nu trebuie să le permiteți regulilor să vă împiedice în activitatea pe care o realizați și în propriile voastre căutări. Ele trebuie doar să vă ajute, atunci când stați la dubii și nu știți cum să plasați mai bine un element în tablou. După cum se știe, regulile există pentru a fi încălcate, dar acest lucru este valabil numai atunci când știți ce regulă încălcați și în ce scop.

Concluzii

O compoziție reușită necesită documentare de epocă – în arhitectură, mobilier, costume, ceramică, obiecte etc., care ne trimit spre perioada evocată și impun o ambianță specifică. Arta compoziției cere rigoare artistică pentru alegerea procedurii tehnice și a metodei adecvate specificației temei, disciplină artistică în muncă și efort continuu, pentru a atinge, prin repetiții, reluări, reveniri, perfecțiunea. Compoziția este un act de cultură plastică, filosofică și religioasă, care ne dă măsura înzestrării creatorului. Realizată cu talent, ea transmite cu maximă expresivitate, sensibilitate și emoție o temă vizuală³.

Vom menționa că una din cerințele obligatorii în artă este respectarea legităților echilibrului compozițional, iar frumusețea adevărată poate fi percepută doar în unitatea contrariilor. Iată de ce anume unitatea simetriei și asimetriei determină astăzi conținutul interior al frumosului în artă. Simetria este percepută de noi ca o liniște, încătușare, legitate, pe când asimetria înseamnă mișcare, libertate, întâmplare. Așadar, „sfera de

³ TRUICĂ, I. *Arta compoziției*. Iași: Polirom, 2011, 224 p.

influență” a simetriei (dar și a antipodului său – asimetria) este cu adevărat nelimitată. Or, există o legătură indisolubilă între natură, știință și artă. Pretutindeni vedem confruntarea, iar deseori și unitatea, acestor două mari principii fundamentale – simetria și asimetria – , care, în mare parte, determină armonia naturii, înțelepciunea științei și splendoarea artei.

Acordând echilibrului compozițional rolul principal în procesul de inițiere a viitorilor artiști în domeniul artei, mi-am propus să sistematizez materialul despre simetrie și asimetrie, pentru a avea o claritate metodologică în abordarea temei. Stăpânirea de către student a limbajului formelor plastice, a relațiilor care se nasc între ele este decisivă pentru înțelegerea semnificației fiecărei imagini. Acest suport de curs nu este decât o introducere în arta compoziției, considerând că *arta compoziției s-a născut din obligația de a respecta, în anumite limite, o disciplină impusă. Viața cedează abstracțiunii, iar imaginea, conceptului*⁴.

În încheiere, trebuie să menționăm încă un lucru important. Talentul nu este lucrul cel mai important pentru un pictor. Cel puțin, nu este atât de important ca sânguința, perseverența și hărnicia. Adevărul trebuie căutat cu multă trudă. Talentul ne sugerează doar ce este și ce nu este corect, iar experiența corectează greșelile.

⁴ READ, H. *Originile formei în artă*. București: Univers, 1971, 250 p.

Bibliografie

1. AILINCĂI, C. *Introducere în gramatica limbajului vizual*. Cluj-Napoca: Dacia, 1982.
2. ANTAL-MUREȘAN, A. *Culoare, armonie, confort*. București: Științifică și Enciclopedică, 1983.
3. ARNHAIM, R. *Forța centrului vizual*. București: Meridiane, 1995.
4. BOULOT, A. *Inventarea formelor*. București: Nemira, 1977.
5. DIMA, V. *Educație plastică*. București: Teora, 1999.
6. FOCILON, H. *Viața formelor*. București: Meridiane, 1977.
7. HUBENCO, T. *Arta plastică în clasele primare. Ghid metodologic*. Chișinău: Prut internațional, 2000.
8. JONES, A. *Introducere în artă*. București: Lider, 1999.
9. JOLI, M. *Introducere în analiza imaginii*. București: ALL, 1988.
10. PALEOLOG, V. *Introducere în "Cartea despre pictură" a lui Leonardo da Vinci*. București: Luceafărul, 1947.
11. READ, H. *Originile formei în artă*. București: Univers, 1971.
12. ROMAN, T. *Simetria*. București: Tehnică, 1968.
13. SPÎNU, C. *Bazele modelării artistice*. Chișinău: Tehnică – INFO, 2001.
14. SAVIȚKAIA-BARAGHIN, I. *Linia – element de limbaj plastic: Suport de curs la disciplina "Bazele compoziției"*. Chișinău: Primex-Com, 2016.
15. SAVIȚKAIA-BARAGHIN, I. *Stilizare: Suport de curs la disciplina "Bazele compoziției"*. Chișinău: Primex-Com, 2016.
16. SAVIȚKAIA-BARAGHIN, I. *Stilizarea naturii statice: Suport de curs la disciplina "Bazele compoziției"*. Chișinău: Primex-Com, 2016.
17. TRUICĂ, I. *Arta compoziției*. Iași: Cronica, 2004.
18. WEYL, H. *Philosophy of Mathematics and Natural Science* (Revised and Augmented English Edition). Princeton: Princeton Univ. Press., 1949

19. БЕДА, Г. *Основы изобразительной грамоты. Рисунок, живопись, композиция.* Москва: Просвещение, 1981.
20. ВЕЙЛЬ, Г. *Симметрия.* Москва: Наука, 1968
21. ВОДКОВ, Н. *Композиция в живописи.* Москва: Искусство, 1977.
22. ВЛАСОВ, В. *Иллюстрированный художественный словарь.* СПб: Икар, 1993.
23. ГОЛУБЕВА, О. *Основы композиции.* Москва: Искусство, 2004.
24. ЗАЙЦЕВ, Е. *Наука о цвете в живописи.* Москва: Просвещение, 1982.
25. КАГАН, М. *Мифология искусства.* Москва: Искусство, 1972.
26. ЛОГВИНЕНКО, Г. *Декоративная композиция: учебное пособие для вузов.* Москва: ГИЦ, ВЛАДОС, 2005.
27. ШУБНИКОВ, А., КОПЦИК, В. *Симметрия в науке и искусстве.* Москва - Ижевск: Институт компьютерных исследований, 2004

Anexe
Simetria

Fig. A1.1

Fig. A1.2

Fig. A1.3

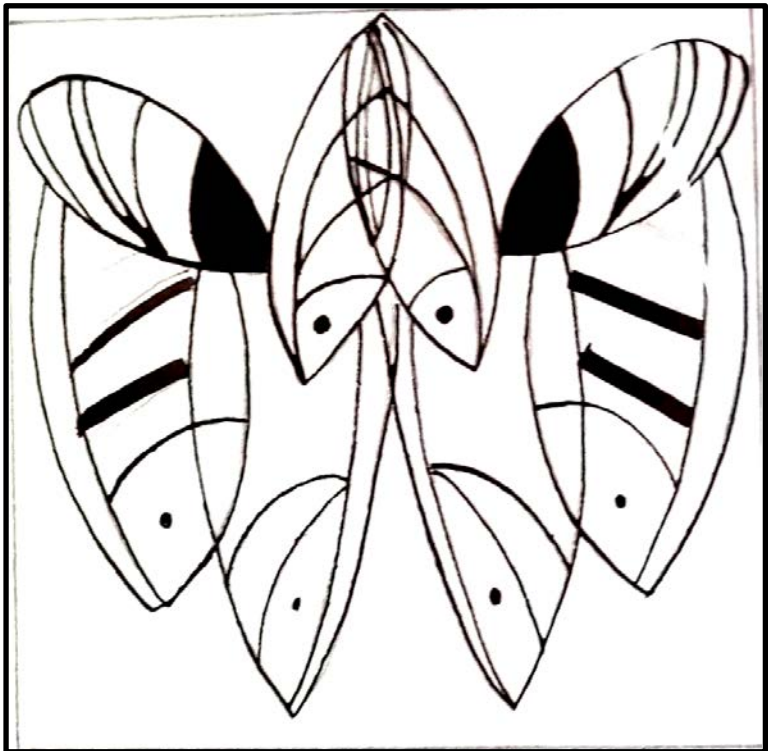

Fig. A1.4

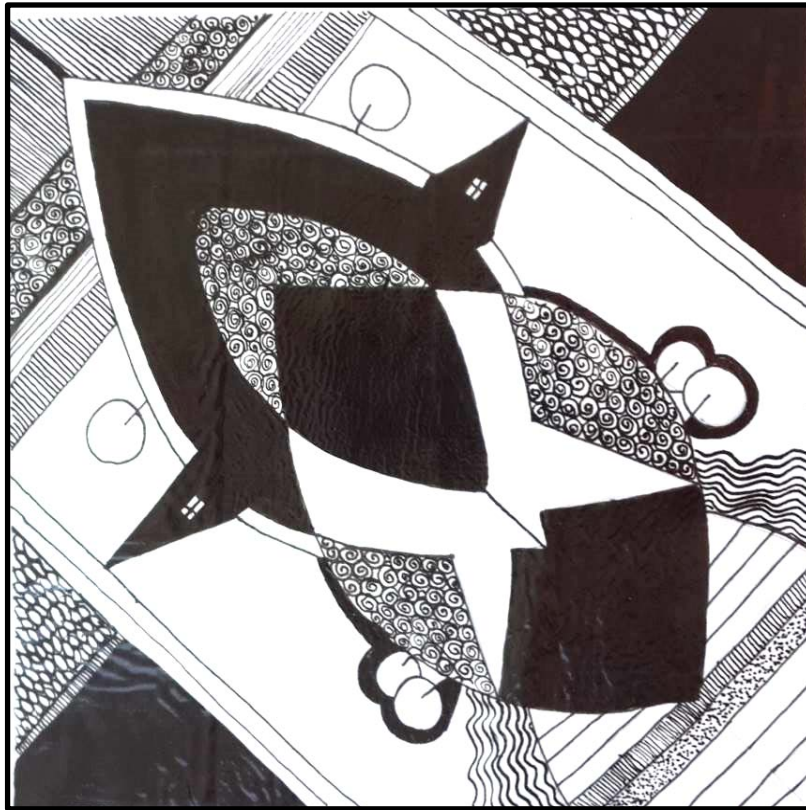

Fig. A1.5

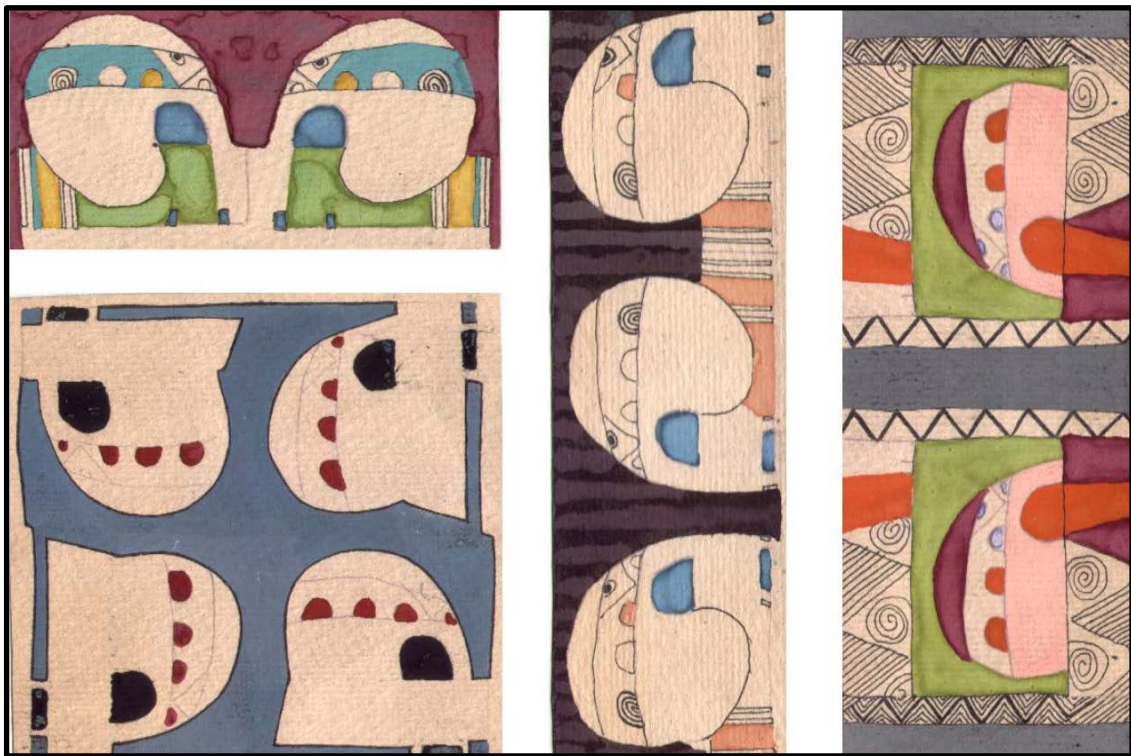

Fig. A1.6

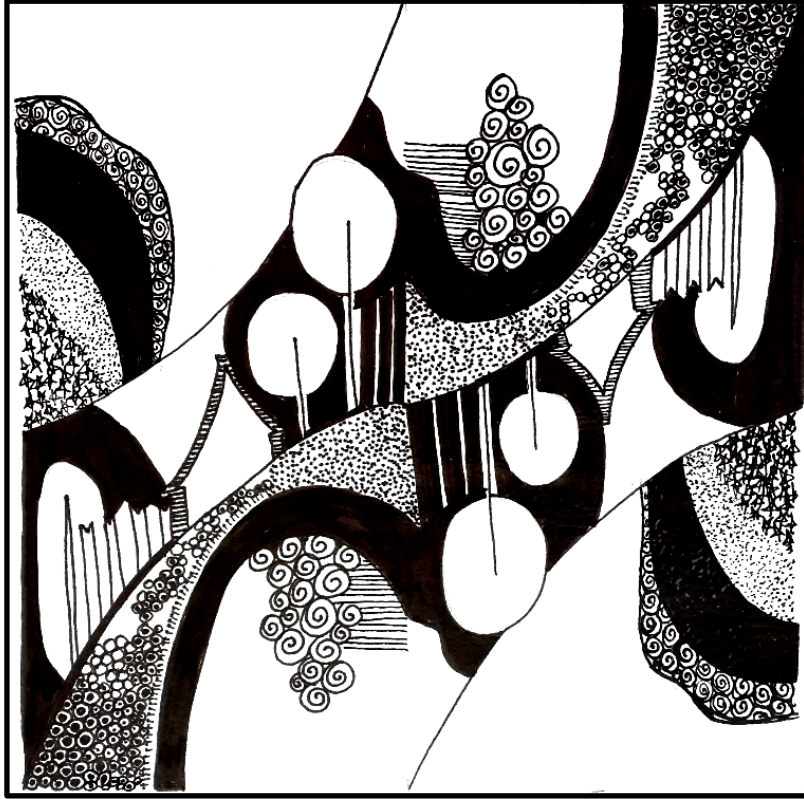

Fig. A1.7

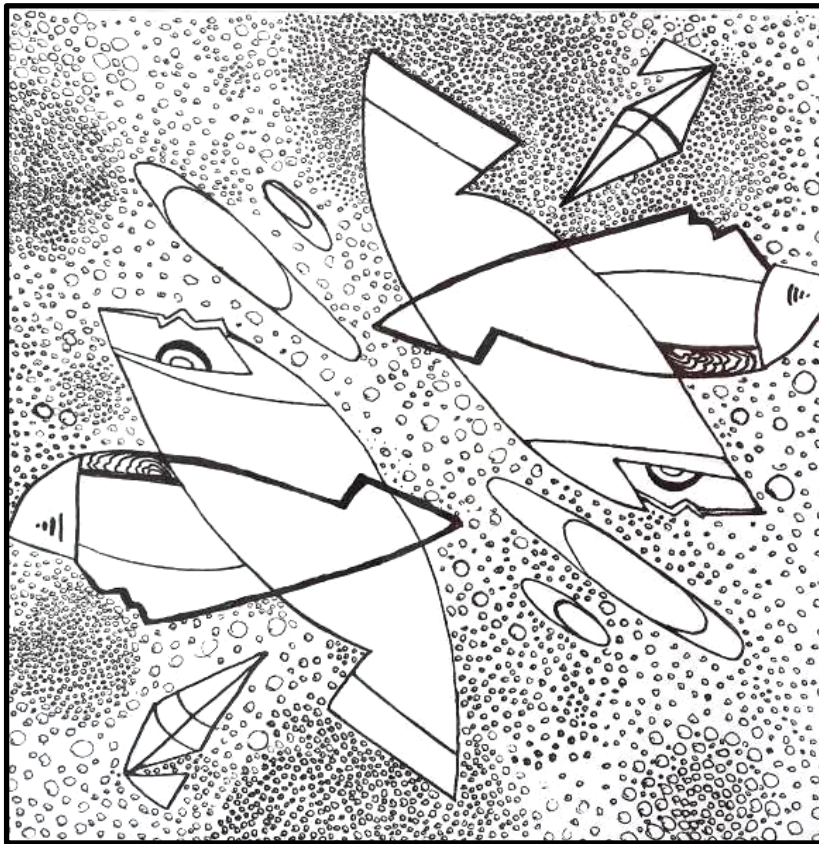

Fig. A1. 8

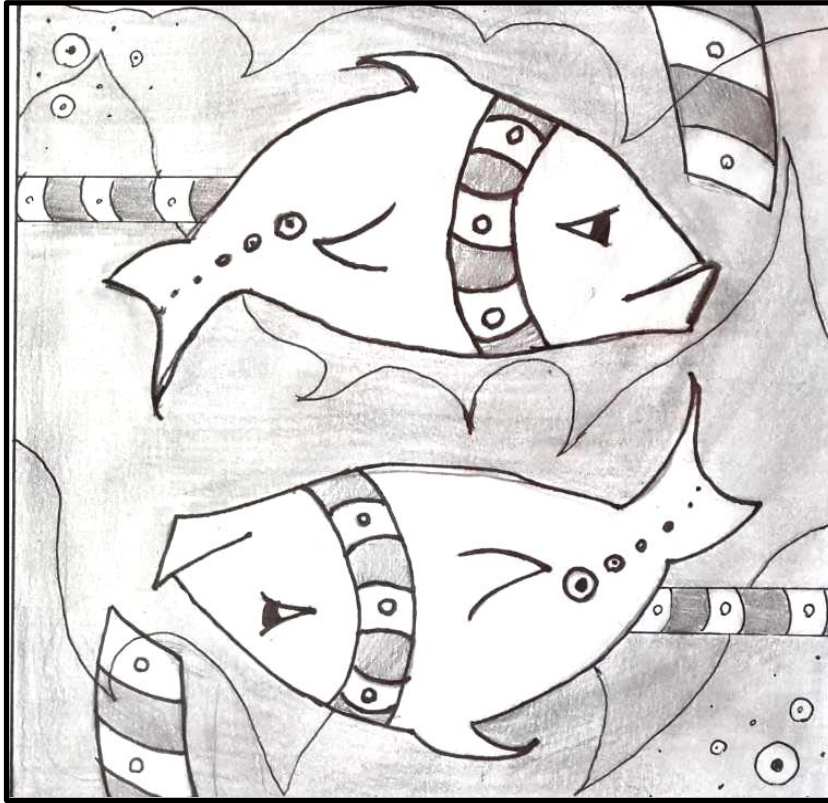

Fig. A1.9

Fig. A1.10

Fig. A1.11

Fig. A1.12

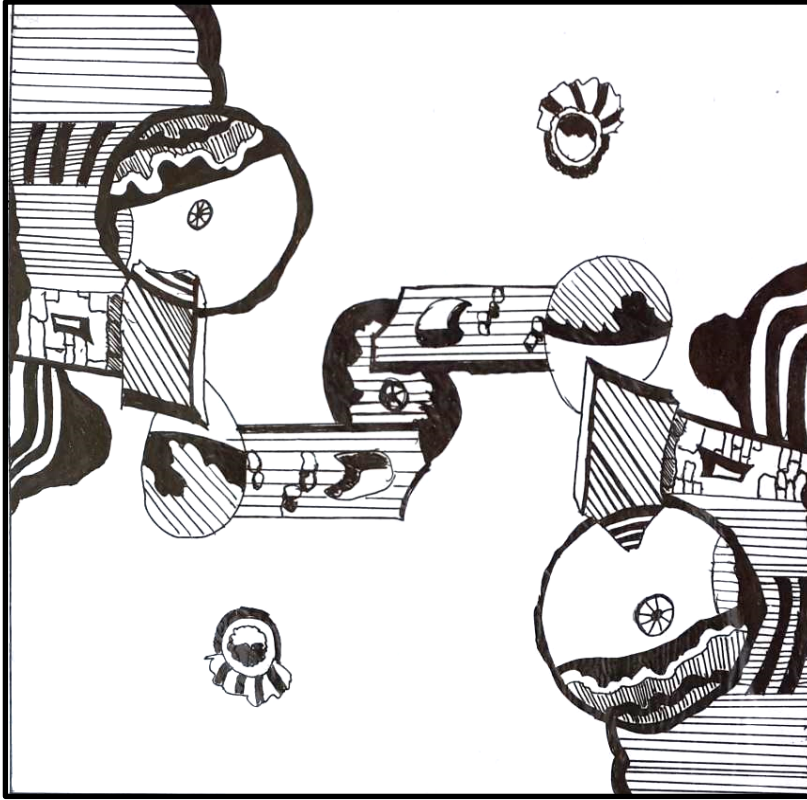

Fig. A1.13

Fig. A1.14

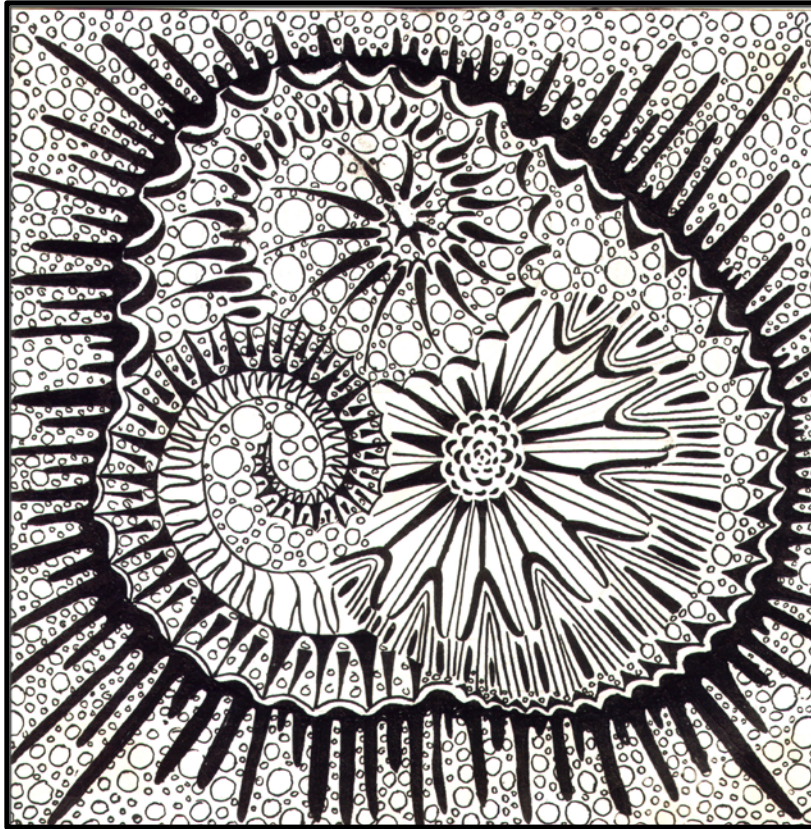

Fig. A1.15

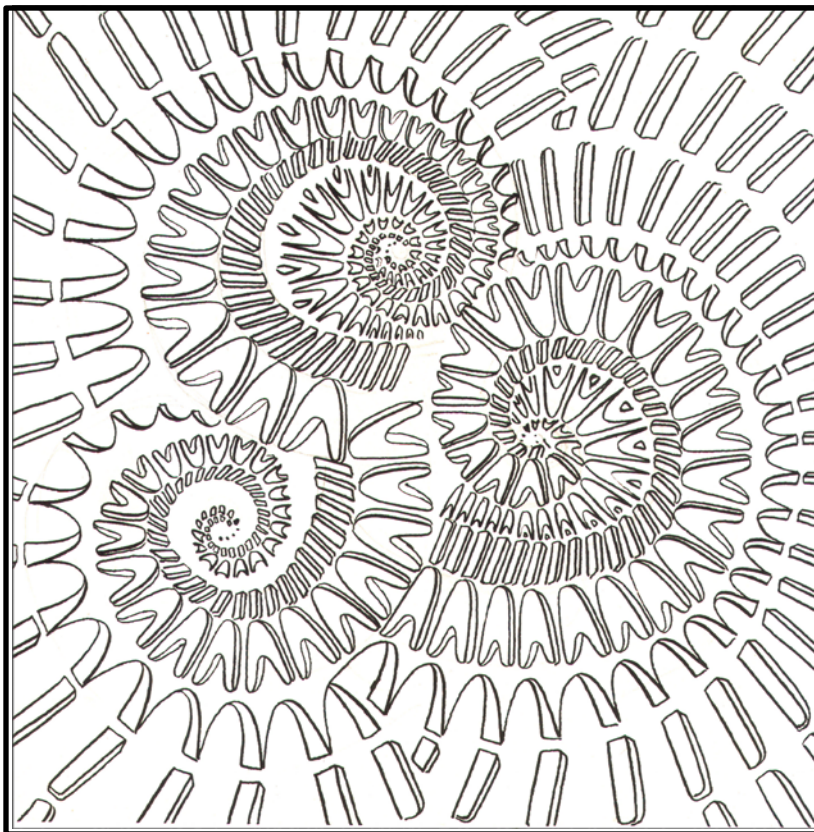

Fig. A1.16

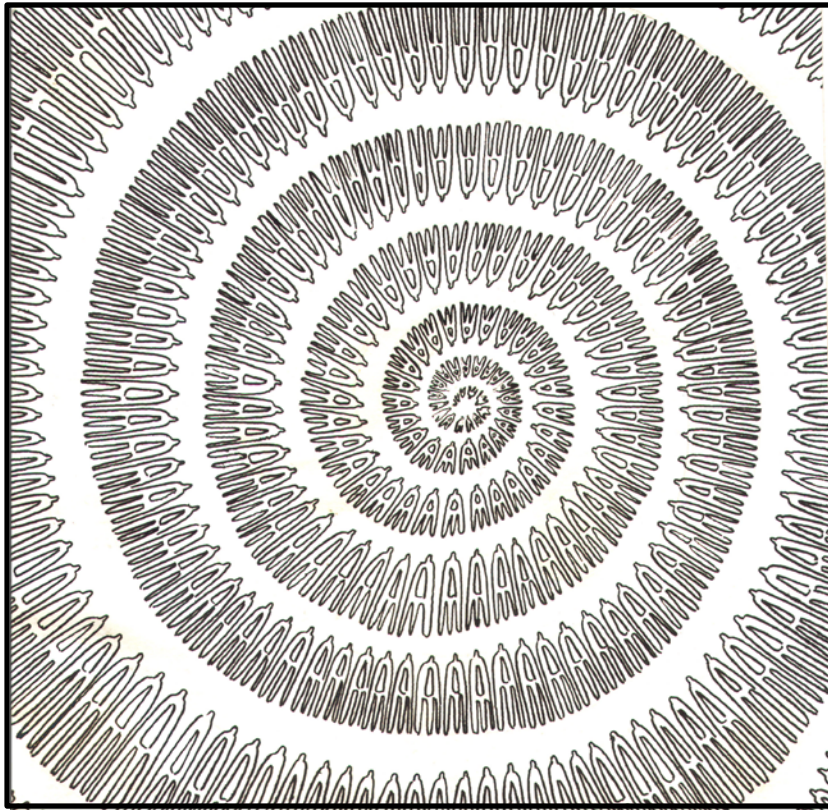

Fig. A1.17

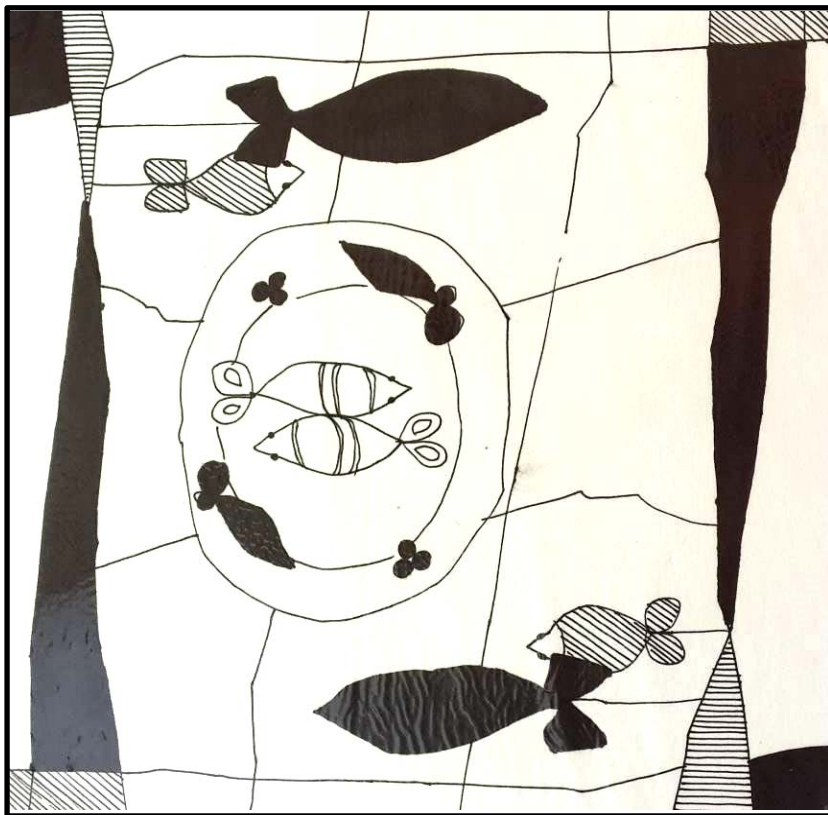

Fig. A1.18

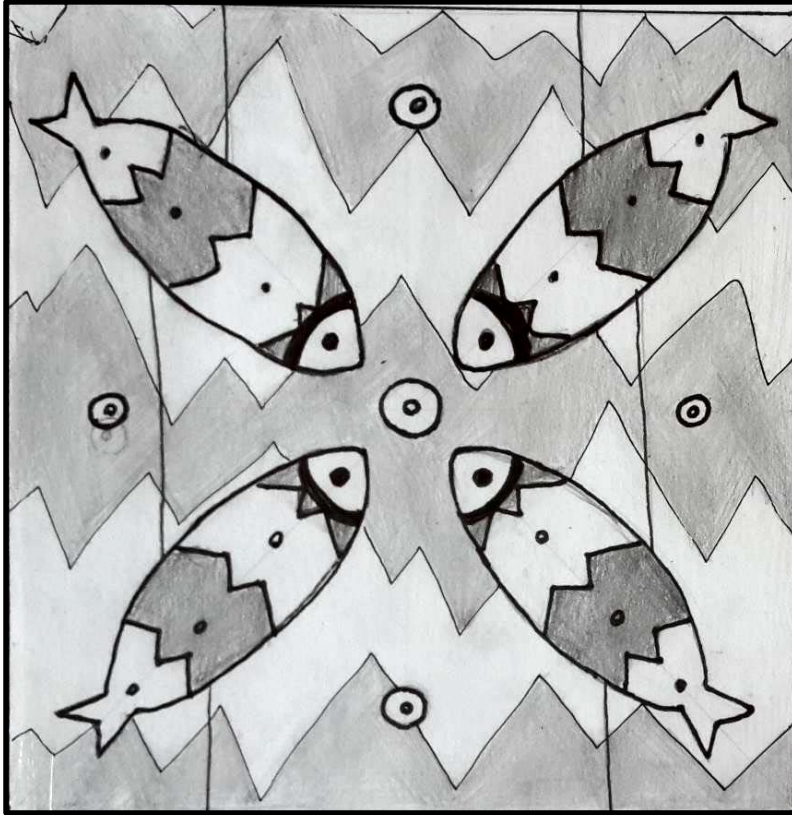

Fig. A1.19

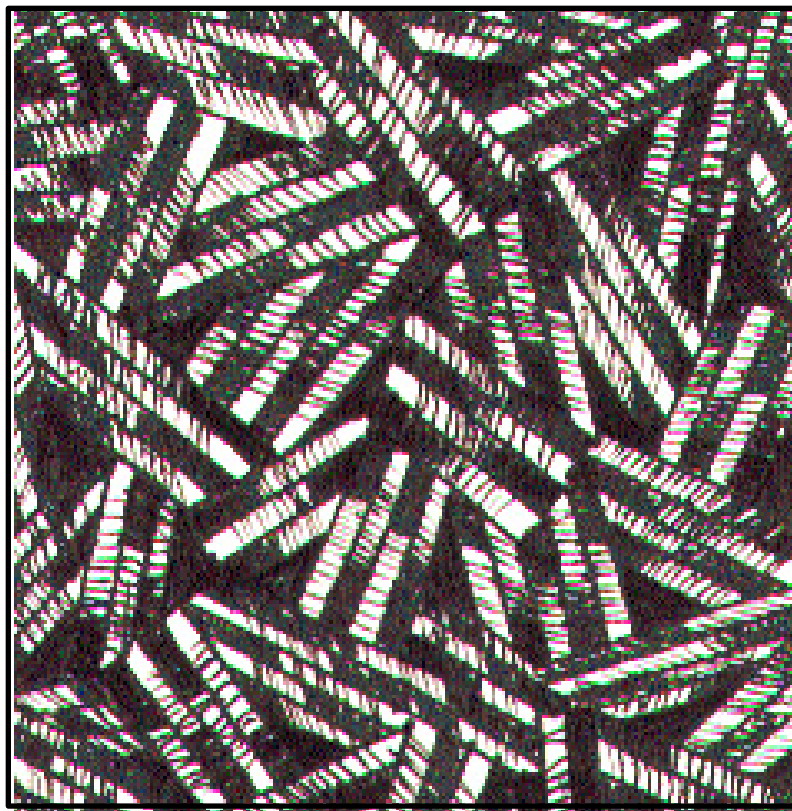

Fig. A1.20

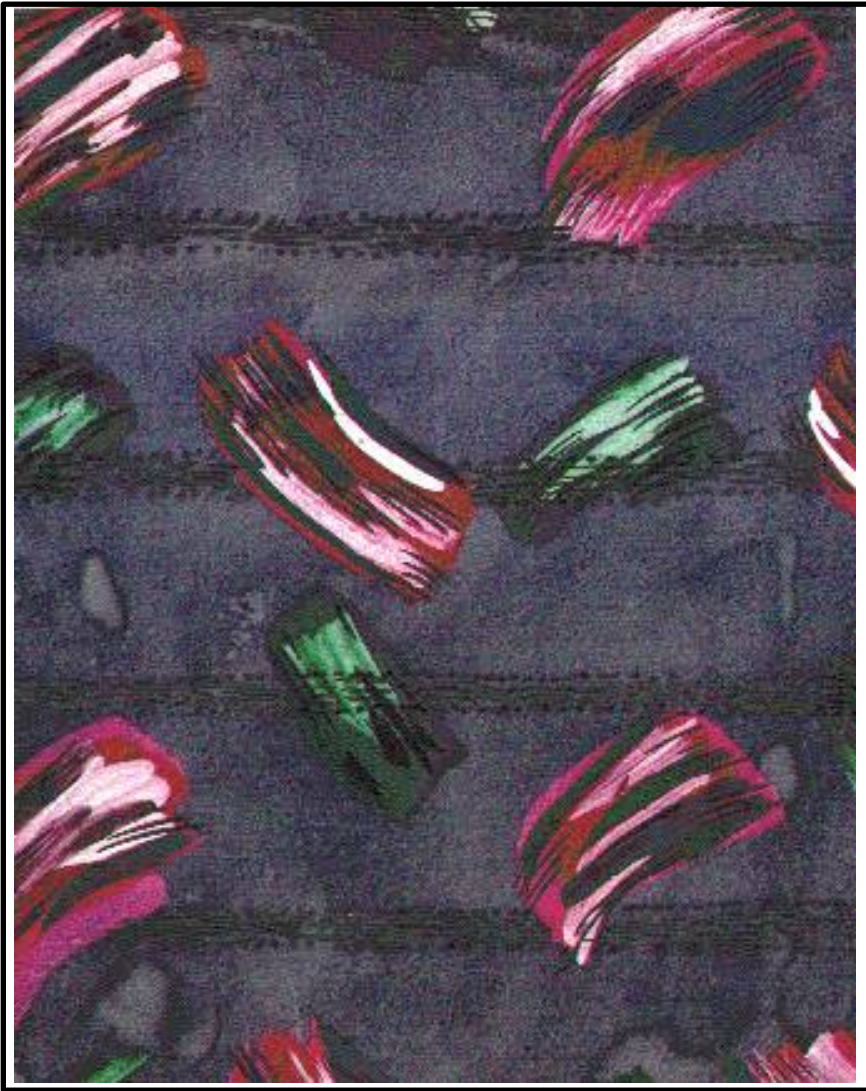

Fig. A1.21

Fig. A1.22

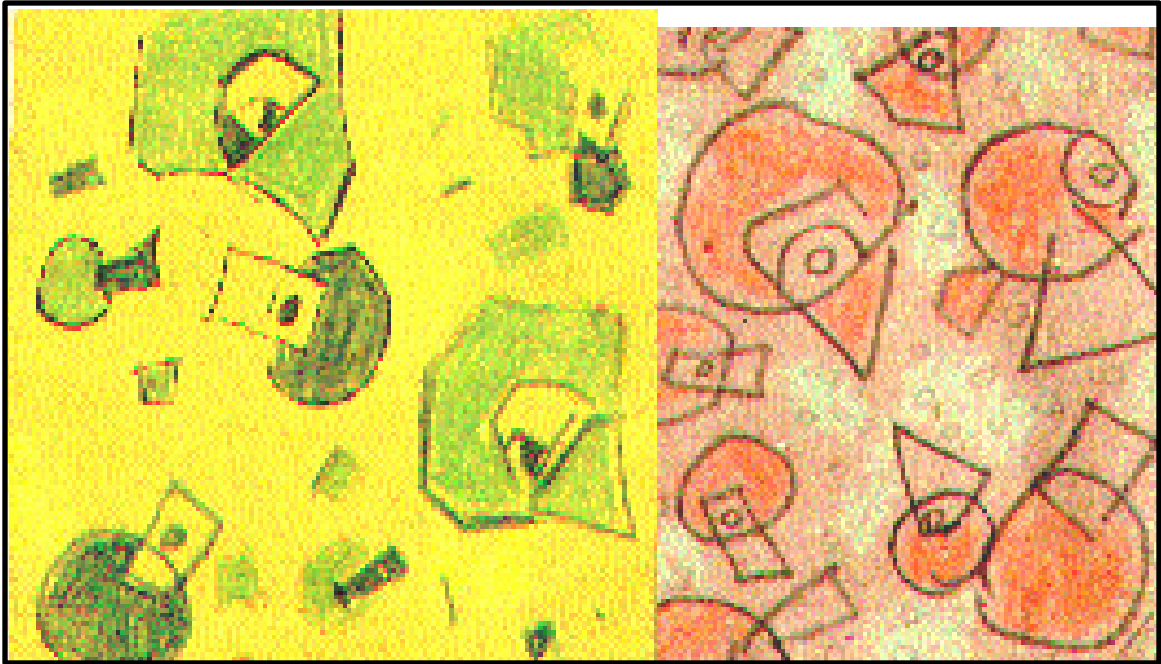

Fig. A1.23

Fig. A1.24

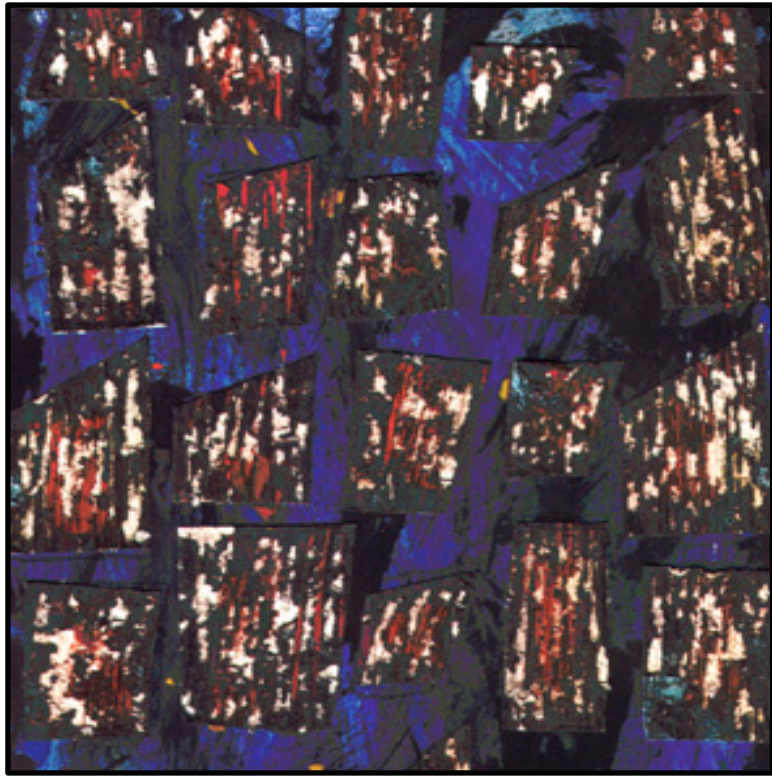

Fig. A1.25

Fig. A1.26

Fig. A1.27

Fig. A1.28

Fig. A1.29

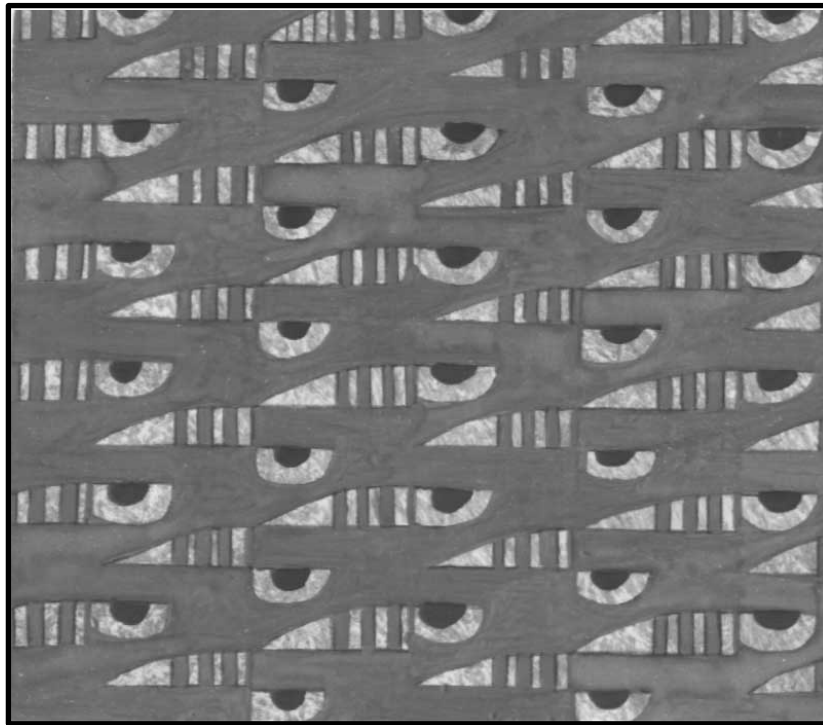

Fig. A1.30

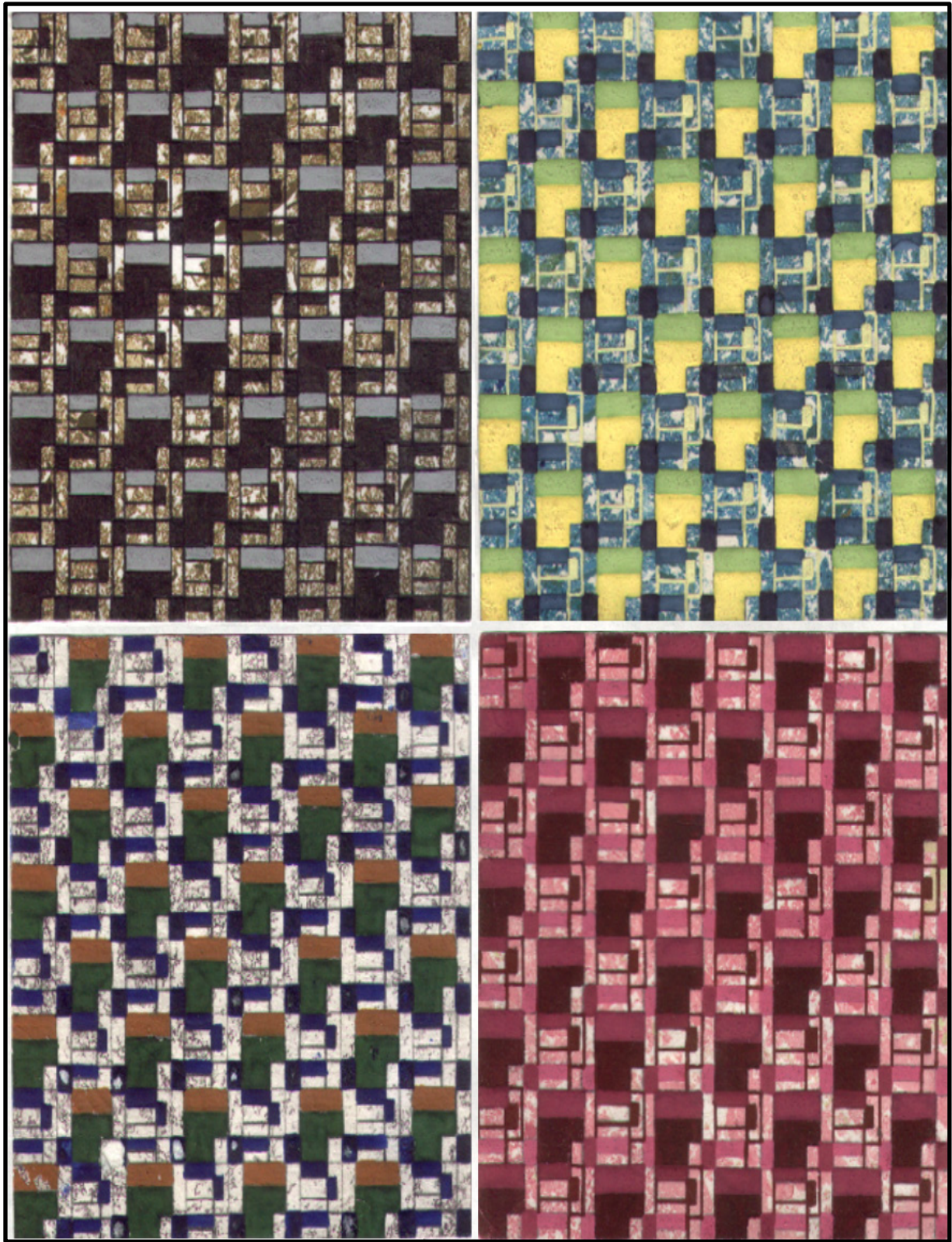

Fig. A1.31

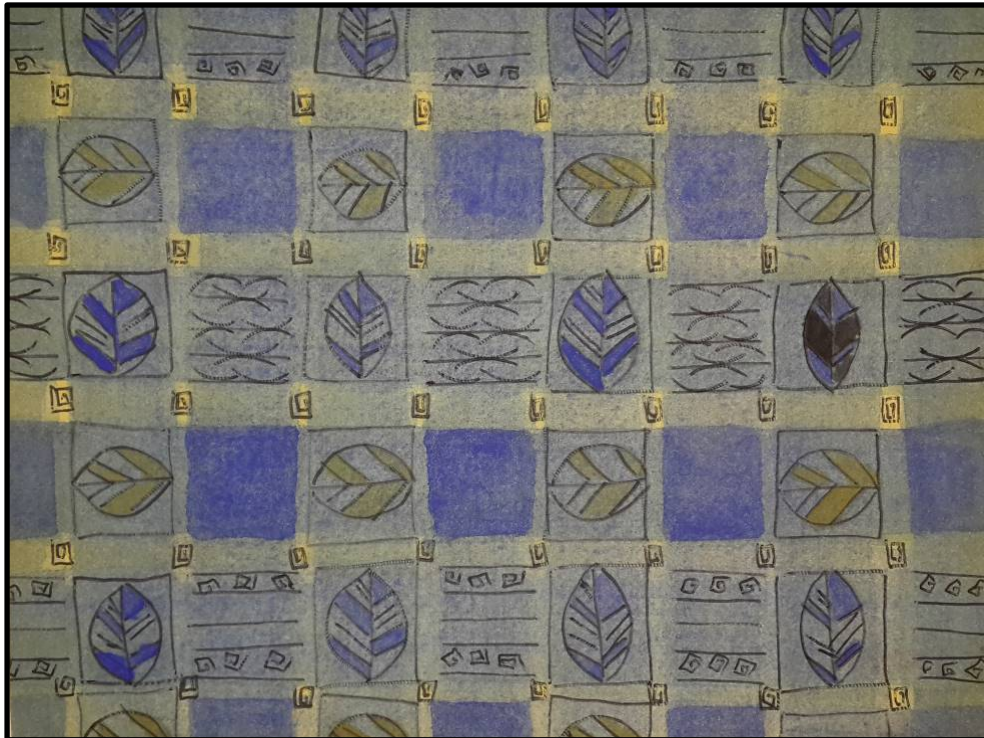

Fig. A1.32

Fig. A1.33

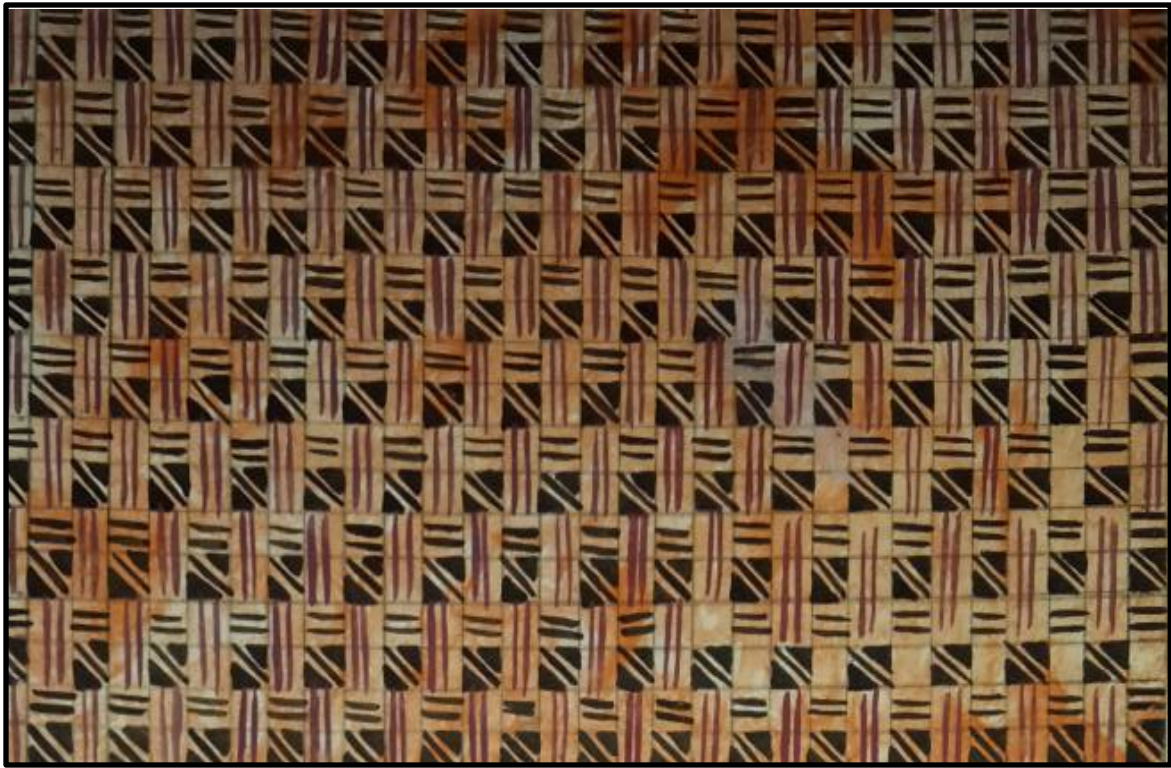

Fig. A1.34

Fig. A1.35

Fig. A1.36

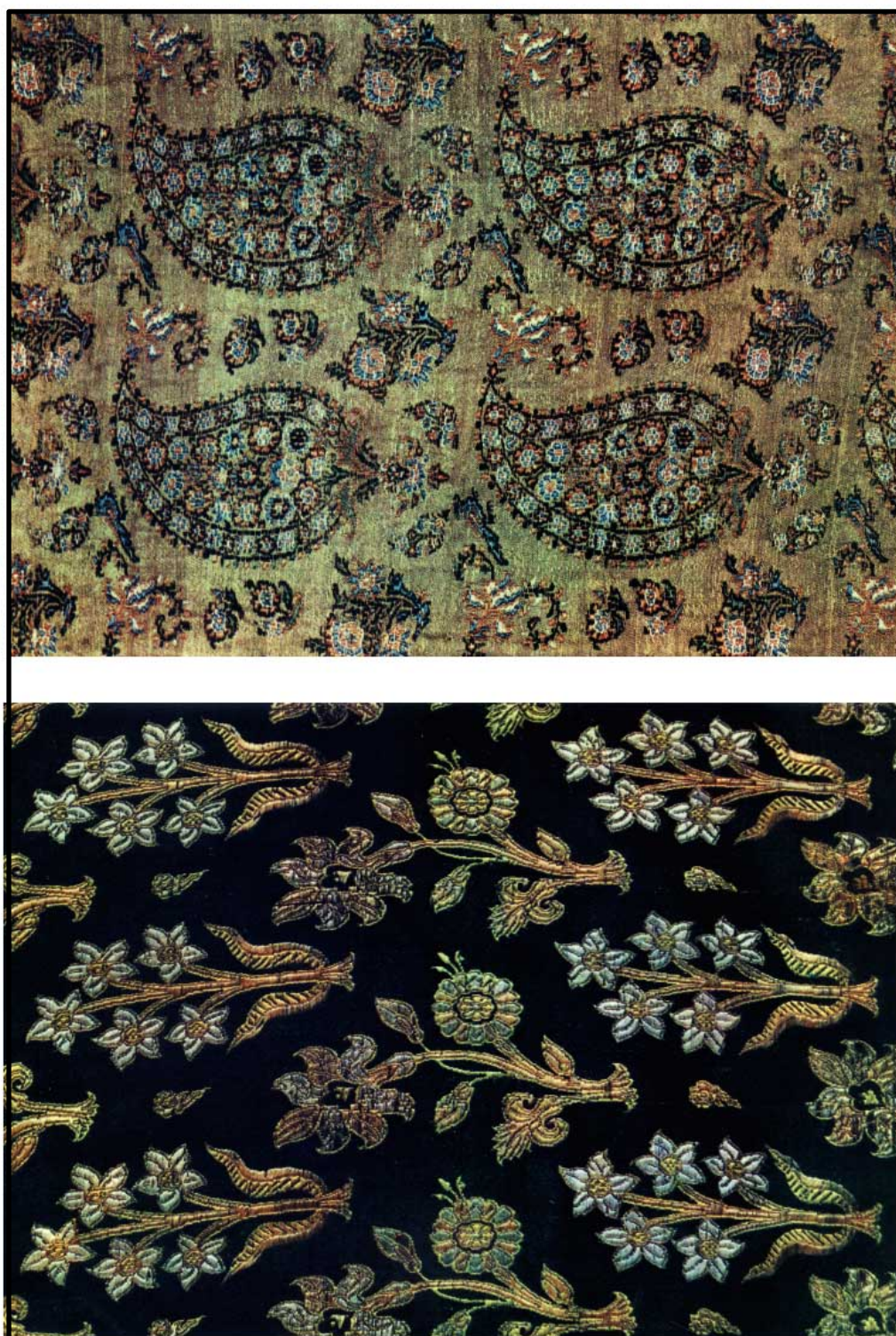

Fig. A1.37

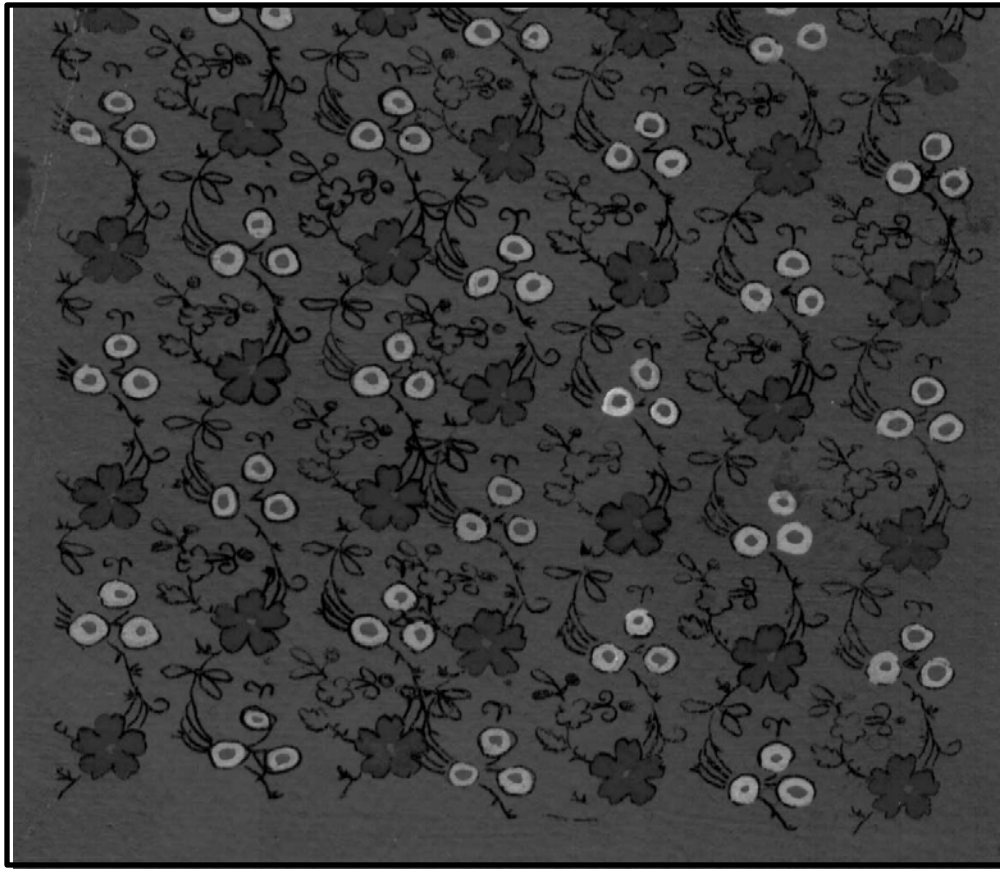

Fig. A1.38

Fig. A1.39

Asimetria

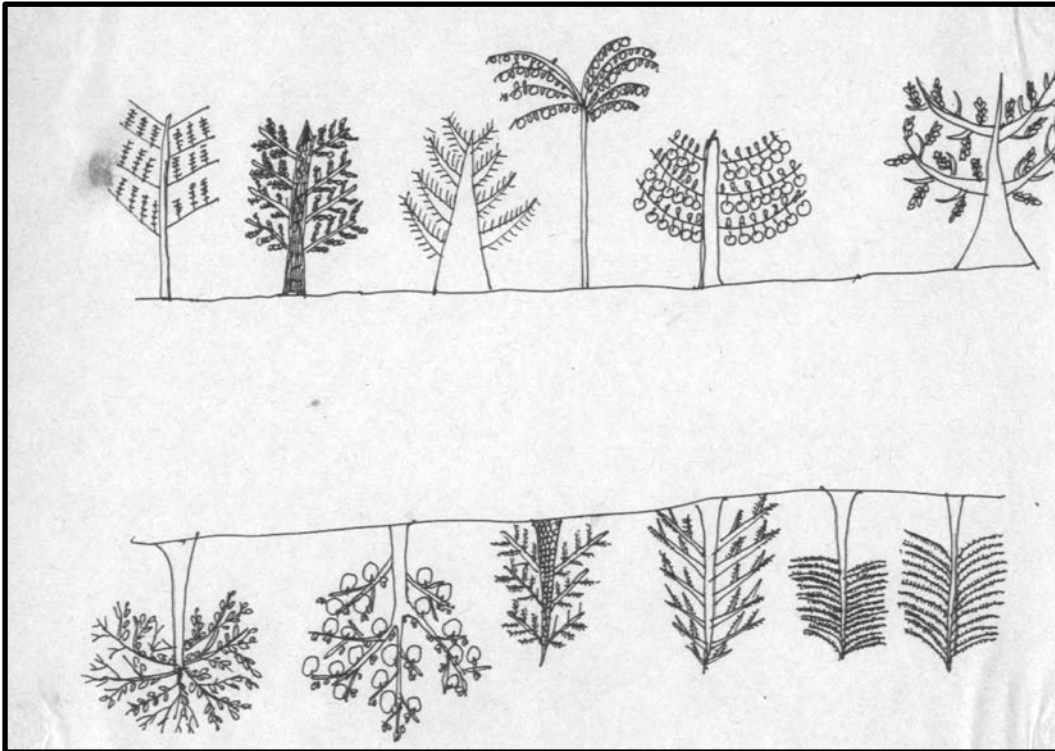

Fig. A1.40

Fig. A1.41

Fig. A1.42

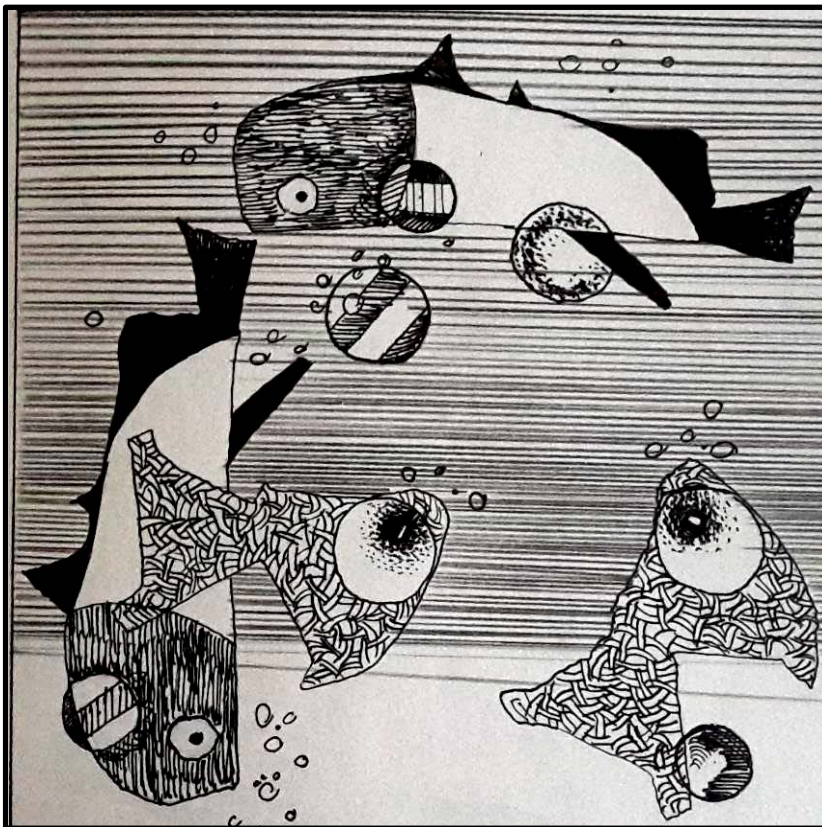

Fig. A1.43

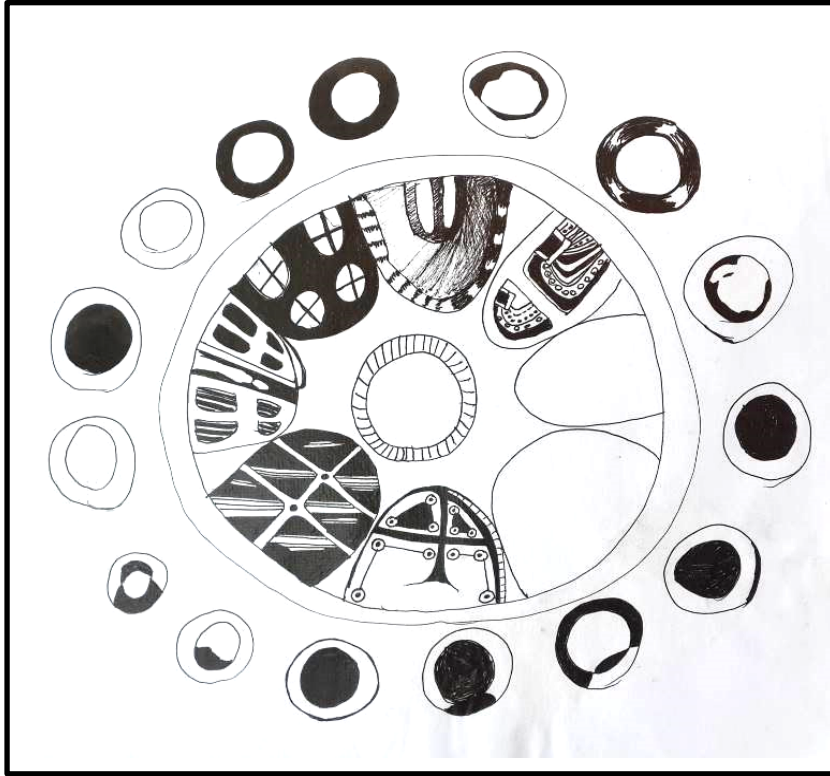

Fig. A1.44

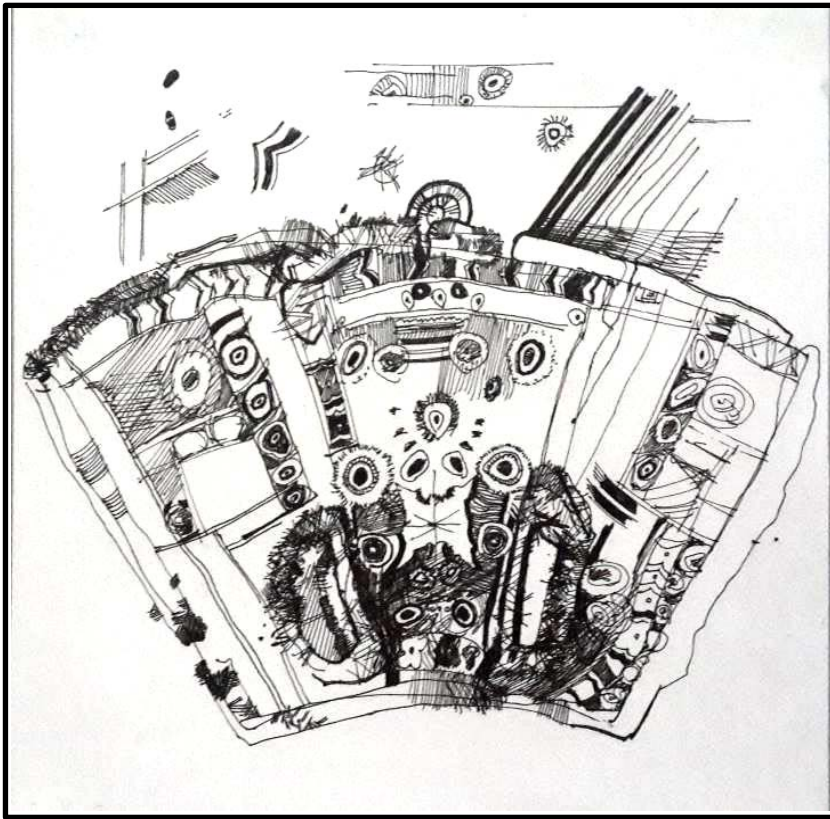

Fig. A1.45

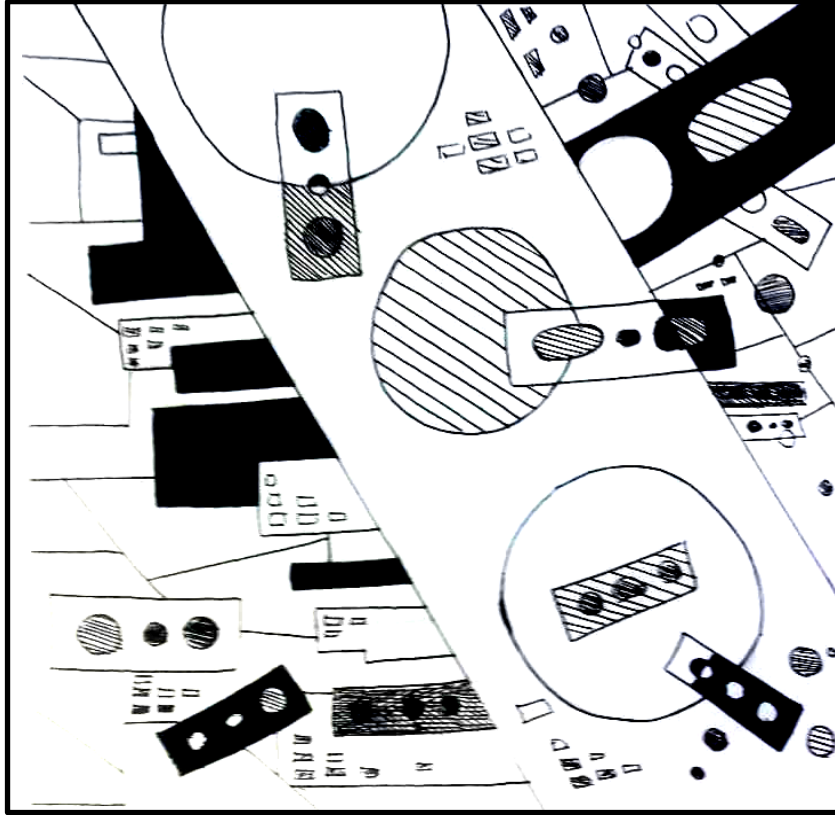

Fig. A1.46

Fig. A1.47

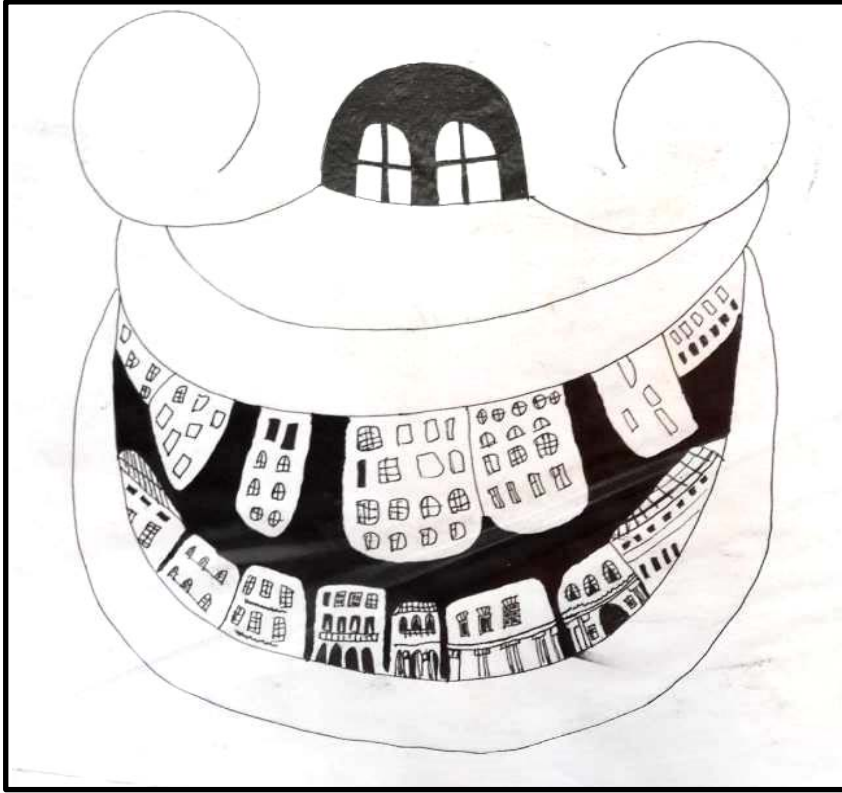

Fig. A1.48

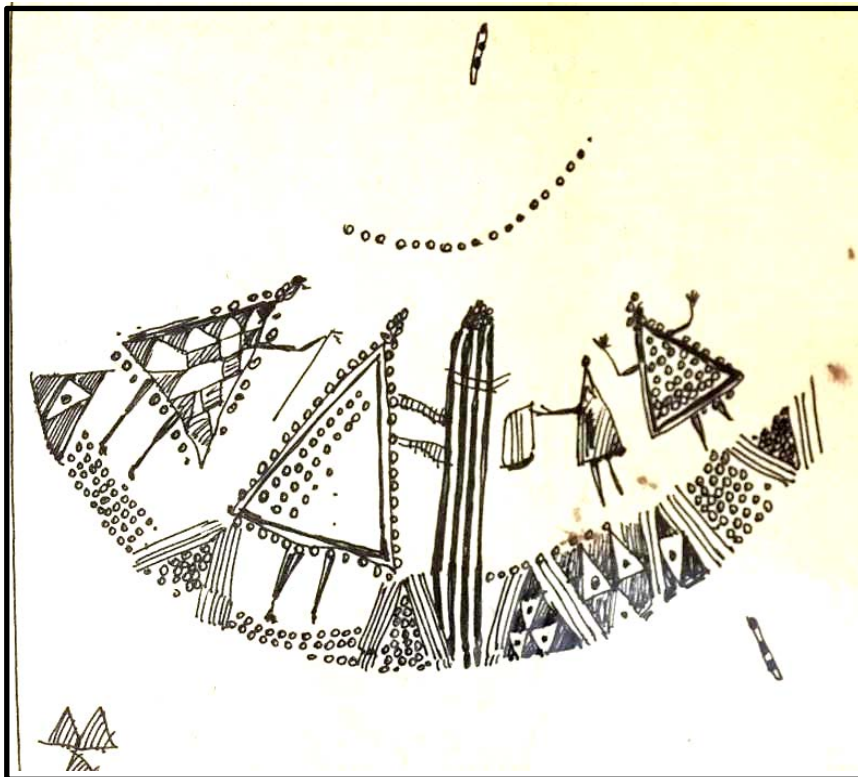

Fig. A1.49

Fig. A1.50

Fig. A1.51

Fig. A1.52

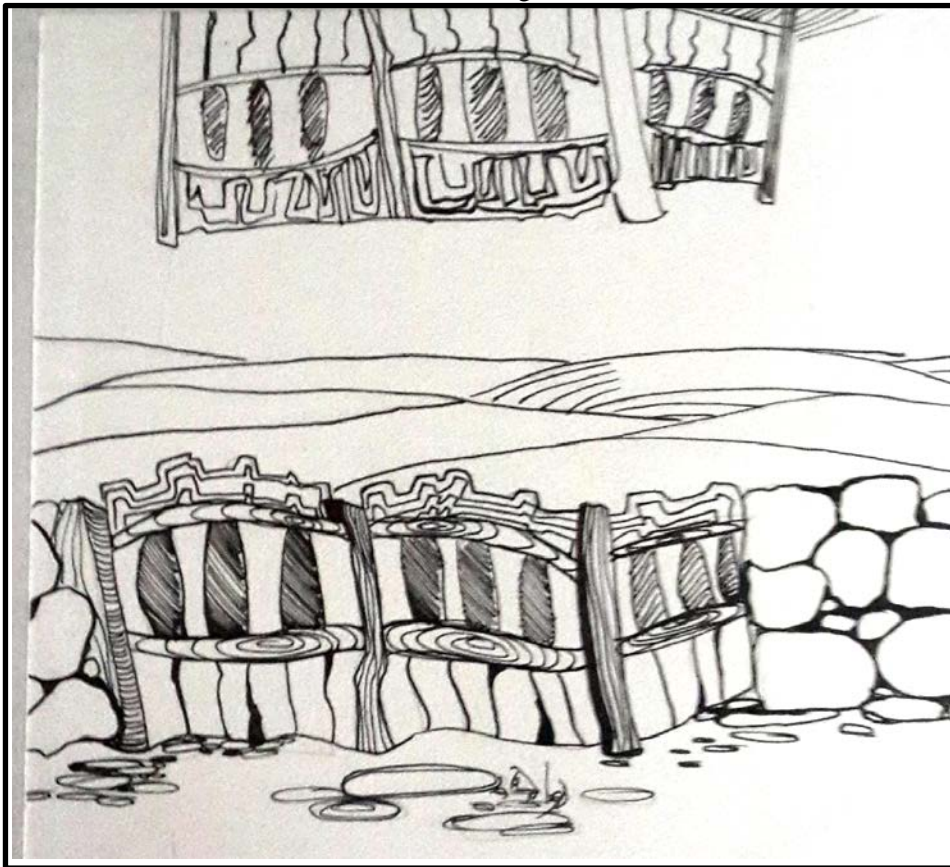

Fig. A1.53

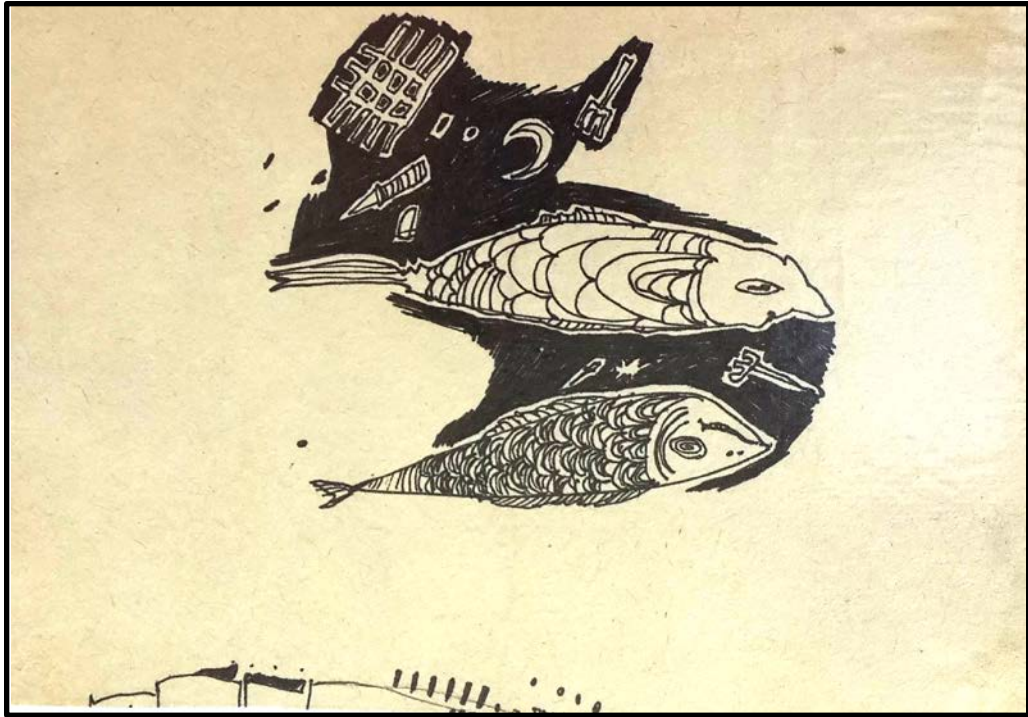

Fig. A1.54

Fig. A1.55

Fig. A1.56 Apoteoza fericirii familiei, seria *Căderea în păcat*, Alexei Colîbneac

Fig. A1.57 Pocăința, seria *Căderea în păcat*, Alexei Colîbneac

Fig. A1.58 Poarta raiului, ulei, pînză, 2008, Savițkaia-Baraghin Iarîna

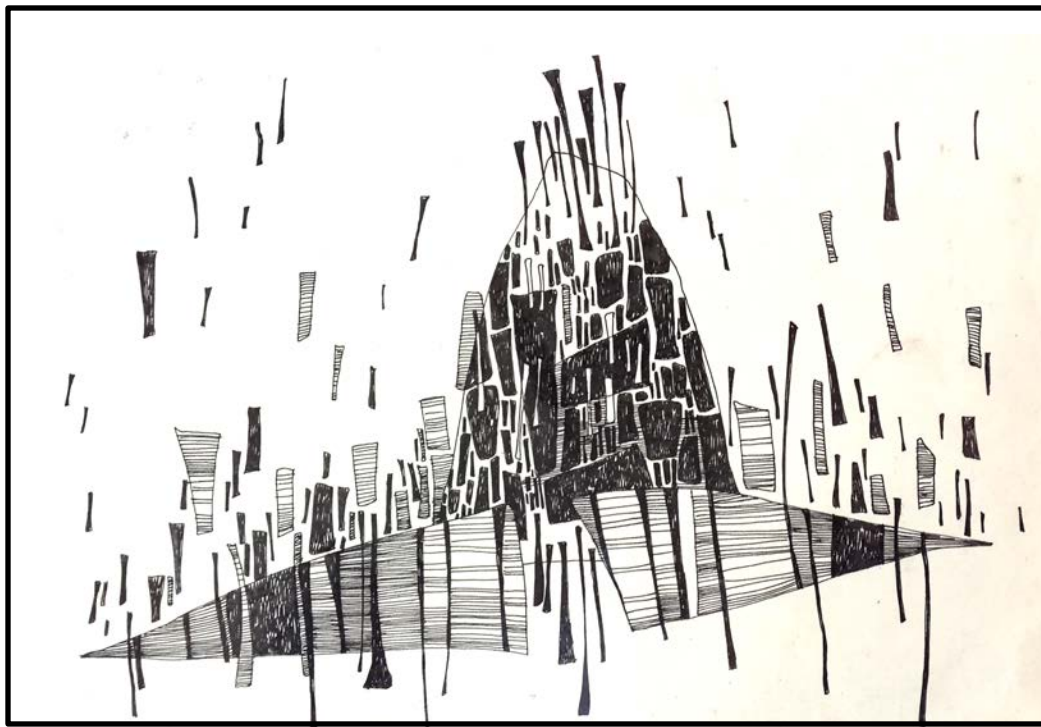

Fig. A1.60